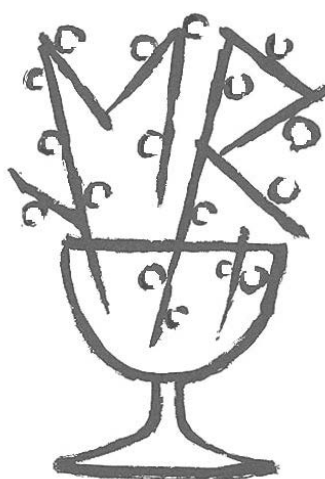

LAURA MONGIARDO

«EL MAR» I «L'ELEFANT»
DE MERCÈ RODOREDA,
UNA PROPOSTA DE TRADUCCIÓ
A L'ITALIÀ

FUNDACIÓ
MERCÈ
RODORÉDA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

**«El mar» i «L'elefant»
de Mercè Rodoreda,
una proposta de traducció a l'italià**

FUNDACIÓ MERCÈ RODOREDA, FP
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

LAURA MONGIARDO

**«El mar» i «L'elefant»
de Mercè Rodoreda,
una proposta de traducció a l'italià**

BIBLIOTECA MERCÈ RODOREDA, 9

BARCELONA
2015

Mongiardo, Laura

“El Mar” i “Elefant” de Mercè Rodoreda, una proposta de traducció a l’italià. —
(Biblioteca Mercè Rodoreda ; 9)

Bibliografia

ISBN 9788493823054

I. Rodoreda, Mercè. Mar. Italià i català II. Rodoreda, Mercè. Elefant. Italià i català

III. Fundació Mercè Rodoreda IV. Títol

V. Col·lecció: Biblioteca Mercè Rodoreda (Fundació Mercè Rodoreda) ; 9

1. Rodoreda, Mercè. Mar — Traduccions a l’italià

2. Rodoreda, Mercè. Elefant — Traduccions a l’italià

821.134.1Rodoreda, Mercè7Mar.03=131.1

821.134.1Rodoreda, Mercè7Elefant.03=131.1

La Fundació Mercè Rodoreda, a proposta de la Comissió Tècnica, constituïda pels Il·lustríssims senyors Joaquim Molas, Joaquim Mallafrè i Carles Miralles, va concedir un ajut a aquest treball.

© Laura Mongiardo

© dels textos de Mercè Rodoreda, Institut d’Estudis Catalans i Fundació Mercè Rodoreda

© per aquesta edició, Fundació Mercè Rodoreda

Primera edició: juny del 2015

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l’IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Imprès a Limpergraf, SL

ISBN: 978-84-938230-5-4

Dipòsit Legal: B 12942-2015

Són rigorosament prohibides, sense l’autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d’aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d’exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d’Internet. Les infraccions d’aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Introducció, <i>per Joaquim Mallafrè</i>	7
Agraïments	11
Aspectes pràctics i teòrics del procés de traducció	13
«El mar» / «Il mare»	31
«L'elefant» / «L'elefante»	61
Bibliografia	73

Introducció

Laura Mongiardo ha estudiat l'obra de Mercè Rodoreda amb un interès creixent fins a convertir-la en objecte de la seva tesi. Una part d'aquesta tesi era un assaig sobre traducció a partir d'una anàlisi textual i la seva aplicació a Mercè Rodoreda. Partint de l'estudi del seu llenguatge i amb coneixement de la bibliografia adient, l'assaig de traducció d'«El mar» i de «L'elefant» dóna material per a un treball interessant que fa una anàlisi narratològica i traductològica, amb l'estudi de casos de gèneres diferents en català i italià, els camps semàntics, equivalències funcionals possibles, notes de traductor i altres aspectes que van més enllà d'aquests dos contes per a tractar aspectes de la traducció literària en general.

L'italià compta amb molt bones traduccions, des de les clàssiques del Renaixement, passant per les de Sterne (la d'Ugo Foscolo ja va ser lloada per Josep Pla) o les de Joyce, per limitar-me a algunes de les que conec, i ha estat especialment receptiu pel que fa a l'obra de Mercè Rodoreda. Pel cap baix se n'han traduït tretze obres. Hi ha dedicacions assídues: Clara Romanò n'ha traduït sis obres i Anna M. Saludes n'ha traduït quatre. *La plaça del Diamant* hi ha estat traduïda per Giuseppe Cintioli (1970), Anna M. Saludes (1990) i Giuseppe Tavani (2008). I en l'àmbit de l'Estat italià cal assenyalar el cas de la traducció al sard de *La plaça del Diamant* deguda a Giacomo Ledda (2008), amb la intenció de vigoritzar el sard amb una obra catalana que considera cabdal.

Entre els elements que han despertat l'interès internacional per Mercè Rodoreda, hi havia l'atenció prestada a la Guerra Civil espanyola, pel que fa a *La plaça del Diamant*, el feminisme més ençà, el seu realisme màgic o fins i tot el seu surrealisme, la promoció de l'autora en cercles literaris influents, i, sobretot, la gran qualitat de la seva obra en el context europeu explica que n'hagin estat traduïdes un centenar d'obres repartides entre trenta-cinc llengües.

La recopilació de contes escollida per Laura Mongiardo és *La meva Cristina i*

altres contes, obra que encara no s'ha traduït a l'italià en el moment del seu assaig, i de la qual analitza dos contes —«El mar» i «L'elefant»— «emblemàtics del recull en la seva totalitat» (p. 13). El fet de tenir una estructura dialògica explícita i un diàleg monologat, respectivament, no deixa de presentar matisos interessants tant per a l'anàlisi literària com per a la traducció. El diàleg explícit del primer conte té molt de monòleg, on cada personatge va a la seva, sense gaires intercanvis realment interpersonals. El monòleg del segon conte s'adreça a un interlocutor que no pot introduir altres temes de conversa que el que imposa l'emissor.

Aquest «petit assaig de traducció», com modestament el qualifica l'autora, certament subratlla «els aspectes més pràctics lligats al procés de traducció d'una prosa tan complexa i rica com la que caracteritza les obres de Mercè Rodoreda, concretament la narrativa breu, gènere narratiu sovint relegat a un segon pla per part de la indústria editorial» (p. 13).

En escrits i a les aules he distingit, en la traducció literària, la didàctica o erudita de l'artística, i he remarcat que la primera apunta directament a l'obra original, que la traducció ajuda a comprendre, acompanyada d'un aparat crític prou extens i documentat, que en pot explicar les variants, les interpretacions, les fonts, etc. I que, doncs, va adreçada a l'estudiós més que al lector. Entenc la traducció artística com una traducció substitutiva, adreçada al lector que no coneix la llengua original, que s'interessa estrictament per l'obra, pel plaer del relat més que per les seves circumstàncies, i exempta d'un aparat crític, si de cas reduït a alguna nota de traductor o a un pròleg explicatiu. Però això no vol dir que l'aparat crític no sigui necessari igualment per al bon traductor; simplement hi és implícit en comptes d'explícit. L'opció per un o altre tipus de traducció provoca unes estratègies diferents, determina uns resultats condicionats per la tria, que, això sí, ha de ser coherent amb el que es pretén. Una conjunció feliç es produeix quan el resultat, la traducció estricta, es pot llegir tan bé en una opció com en l'altra.

Aquesta digressió pretén mostrar com el treball de Laura Mongiardo reuneix una doble qualitat: anant directament a les traduccions, els lectors italians trobaran el goig d'assaborir el resultat de la traducció, la cadència de la prosa de Mercè Rodoreda en una altra llengua, amb «naturalitat i claredat d'expressió», tal com és qualificat l'estil de Rodoreda (p. 15), i aquesta qualitat es reproduïx amb un respecte exquisit —una qualitat necessària, que Mongiardo té a bastament— per l'original. Fins allà on puc jutjar amb el meu italià elemental, ben poques reserves s'hi poden fer o matisos s'hi poden discutir. I els traductòlegs, interessats en el procés, hi trobaran la justificació, l'anàlisi minuciosa, una bibliografia suficient, l'aparat que ha permès unes traduccions responsables i ajustades, com calia esperar de la trajectòria acadèmica de Laura Mongiardo.

La primera part del treball explica bé el seu mètode de traducció i com en tracta diversos aspectes: la puntuació, frases resum, el·lipsis verbals, dislocacions,

oracions escindides, «col·locacions», etc. La transcodificació a l'italià demana certs canvis en l'ordre de paraules, no usa la doble negació ni l'article personal, resol regularment d'altra manera l'ús de l'article i del pronom neutres, canvia el temps verbal; la traducció té en compte quan es tracta d'elements marcats o d'elements prescindibles, conserva les partícules més pròpies del registre col·loquial que del normatiu, resol plausiblement les onomatopeies i cacofonies i conserva fins i tot alguna alliteració (*tela tibant* / *tela tesa*, per exemple). Aspectes bàsics d'una traducció, però que l'autora sistematitza perquè no li passi cap element per alt.

Hi ha més detalls que mostren una cura traductora indispensable per a posar en joc una solució coherent i fidel. El gènere diferent en les dues llengües d'alguns substantius planteja solucions imaginatives. És el que fa Mongiardo amb *prunera* i *cadernera*, femenins en català, enfront de *susino* i *cardellino*, masculins en italià. De vegades un mot es pot traduir de dues maneres en italià i cal copsar bé el contingut o continguts semàntics d'un mot determinat: cal veure, per exemple, el matís de *ensopir-se* al text de Rodoreda, per decidir-se entre *assopirsi* o *annoiarci*.

Com que pretén que la traducció resultant sigui també per al lector no necessàriament interessat en el procés, evita les notes d'aclariment, perquè el propi text s'expliqui per si mateix, paral·lelament a com ho fa el text original. Per al cas dels «Mau-Mau» no creu que calgui una nota a peu de pàgina, perquè es tracta d'un concepte previsiblement conegut tant pel lector català com pel lector italià. El coneixement de Fabra no és tan evident fora de l'àmbit català. Potser podia afegir el mot «diccionari», i prou, però la nota a peu de pàgina que assenyalava que es tracta del diccionari normatiu del català concreta molt més la referència. Segueix en això la solució adoptada per José Batlló en la seva traducció castellana dels contes de Rodoreda. En qualsevol cas, el coneixement d'altres traduccions d'una obra és un material que ajuda el traductor a ratificar o descartar la solució pròpia.

El coneixement del vocabulari català i de les expressions idiomàtiques, fins i tot davant de paraules i frases escassament utilitzades actualment, hi és constant. És un requisit imprescindible en un traductor, però no puc deixar de remarcar alguns exemples que il·lustren el que dic: *bullit*, en el sentit de 'confusió', 'bati-bull', passa a *subbuglio* («El mar», 25);¹ *tripijoc* / *intrigo* («El mar», 92); *ronsejar* passa a *crogiolarti* (*ronsejar una mica pel llit* / *crogiolarti un po' nel letto*) («L'elefant», 10); *amb lletres de pam* / *a caratteri cubitali* («El mar», 81, i «El mar», 120/121, amb idèntica solució en el cas d'expressions repetides); *estigui per mi* / *ascolti me* («El mar», 111); *té cada sortida, vostè!* / *ha certe uscite, lei!* («El mar», 261, amb

1. Entre parèntesis, indico el títol del conte i el número de la línia on hi ha l'expressió citada, tant en la versió en català com en la versió en italià del conte. En els casos en què el número de línia en català és diferent del número de línia en italià, he utilitzat la barra inclinada per separar-los.

solució italiana literal); *vostè mateix / faccia lei* («El mar», 332); *és tot u / questione di un attimo* («L'elefant», 16); *en un no res / in un baleno* («L'elefant», 43, i «L'elefant», 106-107); *poca-vergonya / faccia di bronzo* («L'elefant», 45); *xim-xim / acquerugiola* («L'elefant», 46); *trapella / dispettosa* («L'elefant», 85); *estava escagassada / se la stava facendo sotto* («L'elefant», 96); *em ve de passada / mi è di strada* («L'elefant», 108); *i vostè s'ho creu? / e lei se la beve?* («El mar», 198).

Raona les solucions equivalents: *amb tot el foc a la caldera / a tutto gas* («El mar», 53); *que combrego amb rodes de molí? / che credo agli asini che volano?* («El mar», 169); *blanca com un paper / bianca come un cencio* («El mar», 259); *ja estic fins al capdamunt / ne ho fin sopra i capelli* («El mar», 369-370); *fa el bot / ci tiene il broncio* («L'elefant», 54).

Hi trobem un cert nombre d'amplificacions que aclareixen el significat sense recórrer a notes de traductor que farien feixuga la lectura: *fins a les dents / armati fino ai denti* («El mar», 131-132/132); *bandera de les estrelles / bandiera a stelle e strisce* (que afegeix les «barres» de la bandera americana, sense les quals podria confondre's amb alguna altra bandera, «El mar», 132-133); *mala serp / serpe velenosa* (que precisa la perillositat de la serp, «El mar», 230); *Blava / Divisione Blu* («El mar», 234 i 244) o alguna altra amplificació evident com ara *sort / scherzo del destino* («El mar», 243) o *que s'hi fonien / che morivano dalla voglia di giocare con il cardellino* («El mar», 288).

En algunes ocasions l'italià empra una economia ben expressiva: *quedar-me buit / svuotarmi* («El mar», 30); *sense badar boca / senza fiatare* («El mar», 248-249/249), o resol amb un verb la repetició expressiva de Rodoreda: *que vol viure amb mi i que vol viure amb mi / si ostina a voler vivere con me* («El mar», 235).

En conjunt els dos contes —el bosc— presenten un resultat global del tot plausible i cada paraula i cada frase —els arbres— han estat estudiats amb cura, des d'un coneixement de la llengua —de les llengües— que li permet copsar-ne els matisos. La primera part del treball ens informa amb detall de com ha bastit les traduccions, i crec que les traduccions pròpiament dites acosten fidelment el lector italià al ric món literari de Mercè Rodoreda.

JOAQUIM MALLAFRÈ
Institut d'Estudis Catalans
Fundació Mercè Rodoreda

Agraïments

A Anna Benvenuti i Gina Maneri, per iniciar-me en el meravellós món de la literatura catalana i de la traducció literària.

A la Fundació Mercè Rodoreda, en especial a Marta Viñuales, per confiar en mi i fer possible aquest llibre, i a Joaquim Mallafrè, pels seus valuosos consells i per la seva generosa introducció.

A la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'Institut d'Estudis Catalans, per la impecable i pacient feina feta.

I a Mercè Rodoreda, la prosa de la qual no deixa mai de sorprendre'm a cada relectura.

Aspectes pràctics i teòrics del procés de traducció

La vida i les obres de Mercè Rodoreda (Barcelona, 1908 - Girona, 1983), una de les representants de la literatura catalana contemporània més apreciades i reconegudes internacionalment, han sigut constant objecte d'estudi per part de la crítica, sobretot des d'un enfocament estrictament biogràfic o literariotemàtic. També comptem amb estudis centrats en els aspectes estilístics i estètics, encara que en menor percentatge, però escassegen les investigacions basades en l'anàlisi lingüística i traductològica.¹ Aquest treball es configura, doncs, com un petit assaig de traducció que es proposa de subratllar els aspectes més pràctics lligats al procés de traducció d'una prosa tan complexa i rica com la que caracteritza les obres de Mercè Rodoreda, concretament la narrativa breu, gènere narratiu sovint relegat a un segon pla per part de la indústria editorial. La recopilació de contes escollida és *La meva Cristina i altres contes* (1967),² obra que encara no s'ha traduït a l'italià³ i de la qual s'analitzaran dos contes —«El mar» i «L'elefant»— emblemàtics del recull en la seva totalitat.

1. El treball de recerca de Judith Sánchez Gordaliza, que traça un balanç de la situació de la crítica rodorediana, confirma la proliferació d'estudis de gènere aplicats a la narrativa de Mercè Rodoreda, que sumen un 15,1 % del total de l'aparat crític. Una part important és ocupada per estudis biogràfics, a més d'un percentatge del 40 % —evidentment— que es dedica a l'anàlisi literària. La part restant es reparteix entre l'anàlisi estilística i estètica (12 %), la literatura comparada (10,9 %), l'anàlisi lingüística (4,1 %), els aspectes traductològics (2,2 %) i els bibliogràfics (2 %). JUDITH SÁNCHEZ GORDALIZA, *Recepción y difusión internacionales de Mercè Rodoreda: obra original, crítica y traducción* (en línia), treball de recerca de doctorat, Universitat de Vic, Facultat de Ciències Humanes, Traducció i Documentació, juny 2008, <<http://www.recercat.net/handle/2072/12704>> (consulta: 16 agost 2011).

2. Concretament, l'edició utilitzada en aquest treball és la següent: MERCÈ RODOREDÀ, *La meva Cristina i altres contes*, 4a ed., Barcelona, Edicions 62, 2002, col·l. «El Cangur Butxaca», núm. 65/1.

3. Itàlia va ser una de les primeres nacions que va traduir les obres de Mercè Rodoreda (la primera versió italiana de *La plaça del Diamant* (1962) és la traducció del 1970 de Giuseppe Cintoli, cfr. MERCÈ RODOREDÀ, *La piazza del Diamante*, Milà, Arnoldo Mondadori, 1970) i en el curs dels anys la producció narrativa s'ha traduït quasi integralment, a excepció d'aquest recull de contes.

La meva Cristina i altres contes és el segon llibre de contes que Mercè Rodoreda va publicar, precedit per *Vint-i-dos contes* (1958) i seguit per *Semblava de seda i altres contes* (1978), que és una obra heterogènia que aplega contes d'èpoques distintes. Com demostren molts estudis sobre el corpus narratiu rodoredià,⁴ la narrativa breu té un paper central en la trajectòria professional de l'autora; es tracta d'un gènere que no deixarà mai de cultivar durant la seva activitat de novel·lista i que, significativament, obre i tanca la seva producció literària.⁵ No és casualitat, doncs, que les dues principals recopilacions de contes, *Vint-i-dos contes* i *La meva Cristina i altres contes*, demarquin fases específiques en l'evolució literària de Mercè Rodoreda. En particular, amb *La meva Cristina i altres contes* assistim a un canvi radical en l'escriptura de Mercè Rodoreda: són contes en què predomina el que és fantàstic, l'esfera onírica, el simbolisme i el mite: l'atmosfera que aquests contes evoquen és surrealista, a vegades allucinada, i els protagonistes —personatges sols i marginats— freqüentment troben refugi en les metamorfosis. Des d'un punt de vista compositiu, en aquests contes Mercè Rodoreda recorre al diàleg monologat i fa servir un llenguatge aparentment senzill, però que en realitat és molt acurat i s'apropa sovint a la prosa poètica.

Tenint en compte les consideracions fetes fins ara, resumim breument els dos contes des d'un enfocament temàtic, per a passar després a l'anàlisi traductològica més específica. A «El mar» ens trobem amb sis personatges que no aconsegueixen establir una veritable interacció entre ells; cadascú vol explicar la seva història sense escoltar les paraules dels altres i per això intenten robar-se el torn de paraula recíprocament. Els primers personatges que entren en escena comparteixen el costum quotidià d'anar a passeig a la vora del mar; l'un està obsessionat per un

4. Entre els nombrosos estudiosos que s'han dedicat a analitzar les obres de Mercè Rodoreda, Carme Arnaú evidencia la importància dels contes com a exercicis per a experimentar noves escriptures i com a veritables assaigs previs a les novel·les tant pel que fa a l'estil com als temes tractats. Carme ARNAU, *Memòria i ficció en l'obra de Mercè Rodoreda*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Fundació Mercè Rodoreda, 2000, p. 15. Per a més informacions, vegeu Josep Maria BALAGUER, «La brevetat com a estratègia de reflexió literària en el grup de Sabadell»; Carme ARNAU, «Mercè Rodoreda, contista (1933-1974): una aproximació a la seva evolució i influències»; Carles CORTÉS I ORTS, «La narrativa breu de Mercè Rodoreda en el anys 30»; Jaume AULET, «Mercè Rodoreda i els seus *Vint-i-dos contes*, ni més ni menys»; Josepa MARTÍNEZ I BLANCH, «Finals textuais en la narrativa breu rodorediana», continguts respectivament a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998), Barcelona i València, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 143-163, 215-239, 301-322, 457-471, 473-486.

5. L'exordi com a escriptora es remunta als anys trenta, amb una sèrie de contes publicats a revistes de prestigi de l'època (*Meridià*, *Mirador*, *Revista de Catalunya*), i amb tota probabilitat «Un cafè» és l'últim conte escrit. Carles CORTÉS I ORTS, «La narrativa breu de Mercè Rodoreda en el anys 30», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes...*, p. 302, i Carme ARNAU, «Mercè Rodoreda, contista (1933-1974): una aproximació a la seva evolució i influències», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes...*, p. 215.

esdeveniment —la misteriosa desaparició d'un submarí soviètic en aigües argen-
tines— i l'altre somia contínuament amb la vida en les profunditats marines, que
està convençut que són poblades per mons i pobles enfonsats. Els dos s'asseuen
en un banc al costat d'una dona que té a la falda una gàbia amb una cadenera a
dins i que sempre intenta d'entremetre's en el discurs dels dos homes amb la
història del seu marit, mort a la guerra, el fantasma del qual no la deixa en pau i
l'obliga a passar la nit a casa del seu fillol, que en breu l'anirà a buscar en moto.
Descobrim a través de les paraules de la dona que també el seu fillol té una ma-
nia, que és el desig d'anar a la lluna, i que a les nits es dedica a l'estudi dels coets.
Mentre els tres estan abstrerts en la conversa, s'acosten dos germans, un nen i una
nena, que s'aprofiten de la distracció de la dona per fer fugir la cadenera, que,
atordida pel soroll del mar, està a punt de llençar-se a l'aigua; en aquell moment,
arriba el fillol, que arregla la situació i s'encarrega d'acompanyar a casa els dos
nens, que expliquen que s'han perdut i que tenen una complicada vida familiar:
no saben qui és el seu pare i viuen en una casa al peu de la muntanya amb una
mare malalta que es veu que no es cuida d'ells. La narració es tanca amb les la-
mentacions de l'home del submarí, el més intransigent en la seva voluntat d'ex-
plicar l'esdeveniment que l'obsessiona fins al més mínim detall. «L'elefant», en
canvi, només té un protagonista, un home que ha perdut la seva dona i la seva
única filla, que va al zoo cada diumenge al matí per donar galetes a un elefant,
l'animal preferit de la seva petita filla, la Mariona; el conte està centrat en el dià-
leg unilateral que el protagonista manté amb un desconegut, a qui explica la seva
història personal.

Aquests són els principals nuclis temàtics que caracteritzen els dos contes, a
partir dels quals es poden analitzar els factors dominants que cal tenir en compte
abans de procedir amb la traducció dels textos. Com que es tracta de contes infor-
mals, el registre emprat és globalment col·loquial; l'estil de Mercè Rodoreda en
aquest recull apunta a la naturalitat i claredat d'expressió i l'estratègia narrativa
principal apta per a reproduir aquest registre és el diàleg, que Rodoreda diversifi-
ca en diàleg en sentit estricte —estructura dialògica explícita, present tan sols a
«El mar»— i en diàleg monologat, que trobem a «L'elefant» i que és característic
també dels altres contes que componen la recopilació.⁶ En la traducció, la trans-
posició d'aquesta tècnica narrativa no presenta cap problema. A més de l'estruc-

6. Recordem breument que el diàleg monologat és un artífici narratiu que, a diferència del monòleg pròpiament dit, permet la inclusió d'un narratori intern —implícit o explícit— a qui el nar-
rador adreça preguntes retòriques amb funció conativa, funció fàtica o de confirmació, a qui no es
concedeix mai el torn de paraula. Per a un aprofundiment sobre l'ús del diàleg monologat en aquest
recull de contes, vegeu Maria J. CUENCA, «Mecanismes conversacionals en la narrativa breu de Mercè
Rodoreda: el diàleg monologat», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Ac-
tes...*, p. 399-416.

tura dialògica, Rodoreda fa servir altres artificis estilístics que serveixen per a reproduir el llenguatge parlat, que en aquest cas també són fàcils d'indivduar i traspassar a l'italià. En el vessant del lèxic, aquesta modalitat d'expressió queda reduïda a la inclusió d'elements com interjeccions i intercalacions, onomatopeies i diminutius, i afecta l'estructura de les oracions amb la utilització de construccions sintàctiques que remetien a les vacil·lacions i imprecisions típiques de la parla oral, l'ús gairebé exclusiu de les proposicions coordinades, la construcció d'estructures sintàctiques paral·leles, la repetició de seqüències i paraules específiques, la presència de l'el·lipsi verbal, les frases resum, les dislocacions, les estructures escindides i els incisos explicatius. Quant a l'aspecte gràfic, els únics elements marcats són els punts suspensius.

Una atenció especial requereix, en canvi, la traducció de les expressions idiomàtiques contingudes en els dos textos,⁷ encara que per a la major part d'aquestes locucions existeix un perfecte equivalent en italià, o el recurs a l'equivalència funcional no necessita reflexions particulars. De fet, a «L'elefant» les expressions idiomàtiques emprades són tan sols vuit i cap d'elles no suposa dificultats a l'hora de traduir-les: «anar de primera» (11-12),⁸ «és tot u» (16), «en un no res» (43, 106-107), «el poca-vergonya» (45), «per què diantre» (49), «fer el bot» (54), «obrir uns ulls» (83), «estar escagassat» (96) es tradueixen, respectivament, per «andare a meraviglia», «è questione di un attimo», «in un baleno», «che faccia di bronzo», «perché diamine», «tenere il broncio», «fare tanto d'occhi», «farsela sotto». Situació similar ocorre a «El mar» amb les expressions «quedar regirat de dalt a baix» (46), que es pot traduir per «restare sconvolto da capo a piedi»; «anar per feina» (65), que esdevé «venire al sodo»; «d'avions amunt i avall» (68), que es queda tal com és, «aerei avanti e indietro»; «amb lletres de pam» (81), que pot ser traduït per «a caratteri cubitali»; «home de Déu» (172), que té el sentit de «benedetto uomo»; «treure de sobre» (235), que es tradueix per «scrollare di dosso»; «fer el sord» (249), equivalent a «fare orecchie da mercante»; «blanc com un paper» (259), que és «bianco come un cencio»; «tenir cada sortida» (261), que manté la mateixa expressió en italià, «avere certe uscite»; «venir tallant pedres» (272), que es tradueix per «arrivare dritto sparato»; «amb un pam de boca» (367-368), que es converteix en «a bocca aperta»; «estar-ne fins al capdamunt» (370), que esdevé «averne fin sopra i capelli», i, finalment, «tenir-ne de bones» (378), que es tradu-

7. Com afirma Joaquim Mallafre a propòsit de l'activitat de Mercè Rodoreda com a traductora de la seva pròpia obra, el perill que hi ha, en traduir frases molt idiomàtiques del català a altres llengües (en el cas de l'autotraducció del conte «Semblava de seda», de Mercè Rodoreda, al castellà), és recórrer a expressions una mica més neutres, quan la locució original és percebuda com a més espontània en català i menys susceptible de ser reproduïda en el mateix registre en un altre idioma. Joaquim MALLAFRE, «Parecia de seda: matices de una autotraducción», *Turia*, 87 (octubre 2008), p. 238.

8. Els números entre parèntesis es refereixen a la línia del conte on es troba el fragment citat.

eix per «dirne di belle». També a «El mar» ens trobem amb una expressió idiomàtica, «combregar amb rodes/moles de molí» (169-170), la traducció de la qual no és tan intuïtiva. En aquest cas, tenim la mateixa expressió amb les seves dues variants, traduïbles per qualsevol expressió que tingui el sentit de 'creure en coses inversemblants' com, per exemple, «essere un boccalone», «credere a cose che non stanno né in cielo né in terra», etc. Si fos possible, la traducció de la primera frase, «combregar amb rodes de molí», hauria de tenir un matís una mica més exagerat respecte a la variant amb «moles» per tal de mantenir l'efecte d'estranyament i ironia que es desprèn del ràpid intercanvi entre els dos homes asseguts al banc:

- No comprenc que una persona com vostè...
- Què vol dir una persona com vostè? Que combrego amb rodes de molí?
- Amb rodes no, amb moles.
- Si es pensa que em fa gràcia...
- No s'enfadi, home de Déu, no s'enfadi. («El mar», 168-172)

Però com que el joc de paraules està regit també per la repetició de la mateixa expressió (la primera més usada, la segona menys típica), cal cercar en italià una solució semblant. «Credere agli elefanti/asini che volano» desenrotlla la mateixa funció de l'original i manté totes les seves implicacions:

- «Non mi capacito che una persona come lei...»
- «Che cosa vuol dire una persona come lei? Che credo agli asini che volano?»
- «Agli asini no, agli elefanti.»
- «Se pensa di farmi ridere...»
- «Non si arrabbi, benedetto uomo, non si arrabbi. («Il mare», 168-172)

Parlant encara d'«El mar», un cas particular és l'expressió «tenir algú amb tot el foc a la caldera» (53), idiotisme atípic, variant de «posar foc a la caldera» o «donar foc a la caldera», frases aquestes també escassament utilitzades. El sentit d'aquestes expressions idiomàtiques és «dedicar-se a alguna cosa amb la màxima atenció». Aquesta vegada també cal referir-se a l'equivalència funcional: l'expressió més pròxima al sentit de la frase en català és «essere a tutto gas». D'altra banda, aquesta opció podria generar un dèficit impossible de resoldre en la traducció a l'italià. De fet, aquestes expressions podrien remuntar-se a una correnda mallorquina dels segles XVIII-XIX:

La balanguera fila, fila / la Balanguera filarà / posau foc a sa caldera / sa caldera bullirà. La Balanguera té un fill / sense foc el fa bullir / la Balanguera diu que no / sense llenya ni carbó.

El coneixement enciclopèdic que l'autor model del prototext comparteix amb el lector model del prototext no coincideix amb l'implícit cultural que el mateix autor model té en comú amb el lector model del metatext. Encara que la traducció no fos una equivalència funcional, sinó una traducció literal (que també desnaturalitzaria el sentit de l'idiotisme), el lector italià no copsaria el possible eco intertextual, llevat que el dèficit traductor no fos compensat per una nota a peu de pàgina. Com que la falla profunda vehiculada per l'expressió no depèn de l'eco intertextual —que a més a més és bastant dubtós— sinó del sentit estricte de l'idiotisme, a la traducció italiana s'ha decidit d'ignorar la probable referència a la cançó popular mallorquina, que també va ser ignorada a la versió castellana del text.⁹

En aquesta expressió, doncs, és poc probable que hi hagi la pèrdua d'una possible referència intertextual oculta per l'arbitrarietat de la inferència feta a partir de l'expressió popular i, encara que hi hagués alguna al·lusió a la cançó mallorquina, aquesta podria ser tranquil·lament ignorada perquè es considera com una propietat contextualment accidental en la significació vehiculada per la frase en si mateixa. Ocorre, però, que la presència d'un implícit cultural o d'un reàlia no pot ser negociada i si, a vegades, això no suposa cap problema de comprensió per al lector del metatext, altres vegades pot generar un dèficit traductor resoluble, si s'escau, mitjançant la compensació, una glossa o una traducció metatextual. A «El mar» trobem un exemple d'implícit cultural que no dona problemes, i en canvi a «L'elefant» el reàlia comporta un dèficit de la traducció que cal compensar. El primer cas concerneix la frase «Que els Mau-Mau criden, jo allí» («El mar», 26), que hauria d'al·ludir a la revolta dels Mau-Mau, el moviment polític nacionalista que es va produir a Kenya l'any 1948 en oposició al domini colonial britànic. Atès que aquest coneixement enciclopèdic tampoc no es dona per descomptat per al lector model i empíric del prototext, la traducció de la frase tal com apareix al passatge en qüestió no implica cap dèficit en la traducció i no cal afegir una nota explicativa. Cas contrari, en canvi, a «L'elefant», on la referència al diccionari Fabra, acompanyada d'una citació treta del mateix diccionari, podria passar desapercebuda als lectors italians. Vegem en concret el passatge al qual ens referim:

Mentre fa el bot li llegiré el que diu el Fabra. Ho tinc copiat en aquest paper que sempre duc a la cartera. Comença amb «Elefant» i, després, posa el gènere: masculí. Diu que és un mamífer del grup dels proboscídis i que és el més gros dels animals terrestres, de pell gruixuda... ja ho sabíem... desproveïda de pèl, amb el nas prolongat en forma de trompa prènsil... no li agrada, aquesta paraula?... prènsil... i dues incisives molt llargues, els ullals, que forneixen la major

9. José Batlló, de fet, tradueix l'expressió amb «ya me tiene a toda pastilla». Mercè RODOREDA, *Cuentos*, Barcelona, Edhasa, 2008, p. 267.

part del vori del comerç. Aquelles figuretes decantades!... Comprèn dues espècies: l'elefant de l'Índia i l'elefant de l'Àfrica... («L'elefant», 54-62)

El lector model —i el lector empíric també— a qui Mercè Rodoreda s'adreça segurament posseeix els coneixements necessaris per a desambiguar la frase «li llegiré el que diu el Fabra», i reconstrueix a partir d'aquella expressió l'implícit cultural, o sigui que «el Fabra» indica el diccionari de la llengua catalana considerat normatiu fins al 1995. En canvi, per al lector model i empíric italià no es dóna tant per descomptat. Aleshores és possible recórrer a dos estratagemes per tal de pal·liar aquest dèficit: l'un és la compensació —mitjançant l'afegiment del substantiu «diccionari», que proporciona al lector italià la indicació clau per a comprendre la referència extrafòrica— i l'altre és posar una nota explicativa a peu de pàgina. Per a prendre una decisió, cal enfocar el passatge des d'una perspectiva més àmplia i analitzar la funció narrativa de la referència intratextual i de la citació correlacionada. Al començament d'aquest capítol, hem vist que el protagonista del conte «L'elefant» és un home que ha perdut la seva filla i, en memòria dels diumenges passats amb la seva petita davant de la gàbia de l'animal, segueix amb el costum de donar galetes a l'elefant, com feia quan la nena encara era viva. L'home explica la seva història a un desconegut i també coses sobre els elefants en general, la majoria de les quals són inventades. L'efecte irònic que aquestes explicacions produeixen no només serveixen per a caracteritzar el personatge sinó que es poden reconduir a un discurs més ampli lligat a la utilització de les citacions en clau paròdica present en tots els contes que componen el llibre. Com evidencia Lluís Meseguer, «L'elefant» és, de tots el contes, el que més apunta a fer una sàtira de l'erudició i del fals enciclopedisme, entrellaçant els motius de la creació llegendària del suposat «orde dels elefants» amb la definició de la paraula *elefant* continguda en el diccionari.¹⁰ L'opció de la nota a peu de pàgina és possiblement la decisió més adequada perquè el lector italià no perdi aquestes importants implicacions correlacionades d'interpretació global del text. Especificar que el diccionari al qual al·ludeix el protagonista era el considerat normatiu en aquella època evidencia encara més l'ús paròdic de la citació mateixa. Informació, aquesta, que es veu que no és tan coneguda tampoc per al públic castellà, si en la versió castellana del conte el traductor també va optar per afegir una nota explicativa a peu de pàgina, que diu: «Alusión al *Diccionario general de la lengua catalana* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1932), diccionario normativo de la lengua catalana hasta el 1995».¹¹

10. Lluís MESEGUER, «Pragmàtica de la cita en l'escriptura breu de Mercè Rodoreda», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes...*, p. 424.

11. Mercè RODOREDÀ, *Cuentos*, p. 345.

Una última puntualització: a més d'imposar un problema d'específic cultural aquesta referència intertextual també és un senyal de gènere; a la traducció cal mantenir la identificació d'un text tancat i normatiu com és una veu de diccionari. Senyals de gènere es troben també a «El mar» en l'estil periodístic que caracteritza els retalls de diari que un dels dos homes llegeix a l'altre. Citant les paraules de Meseguer, a «El mar» la intertextualitat —sempre en clau irònica— no es produeix tan sols a través de les citacions directes, sinó que es manifesta de manera més elaborada fins a arribar a una verdadera desmitificació del gust literari, quan un dels dos protagonistes opina: «Però, la veritat sigui dita, trobo que hi ha més vida en un motor d'explosió que en una pastanaga» (350-351), per tancar un debat sobre la notícia d'un submarí rus en aigües argentines desenrotllat a partir d'alguns retalls de diari. Aquesta observació dessacralitzadora és compensada per un eco intertextual que remet a un motiu essencial del Barroc i que es podria relacionar amb un vers específic de Pere March: «Al punt c'om naix comença de morir».¹²

—A la vida no hi ha temps per a tot. Riure i plorar, divertir-se i ensopir-se... I en el punt de néixer ja t'has de preparar a morir. Perquè les ganes de plorar que tenen les criatures de bolquers és perquè ja ho senten. («El mar», 6-8)

«Nella vita non c'è tempo per tutto. Ridere e piangere, divertirsi e annoiarsi... E al momento di nascere devi già prepararti a morire. Le creature in fasce piangono perché lo presagiscono». («Il mare», 6-8)

Hem vist que Mercè Rodoreda se serveix de les estructures sintàctiques paral·leles per a reproduir el registre oral en els contes; en els passatges que acabem d'analitzar, la importància de la conservació d'aquesta estructura pot generar alguna dificultat a causa d'un espectre semàntic diferent que el substantiu *ensopir-se* cobreix. De fet, *ensopir-se* esdevé un terme polisèmic: comprèn el camp semàntic de *assopirsi* i el de *annoiarsi*; per tant, és impossible preservar la sinonímia perfecta en la traducció. Si la utilització d'estructures sintàctiques paral·leles no fos un element lingüístic marcat que caracteritza el registre global de tots els contes del recull, la frase es podria resoldre allargant l'oració, amb l'explicitació dels dos camps semàntics: «Ridere e piangere, divertirsi, assopirsi e annoiarsi». Però com que la individuació del tòpic de frase ens du a prestar més atenció al ritme elocutiu de l'oració, que es basa a conservar la disposició simètrica de les parelles de verbs (amb l'última parella de verbs reflexius) i amb cada una de les parelles amb verbs de sentit oposat, la propietat jutjada essencial sobre la base del principi de l'equivalència funcional (*skopos theory*) és l'espectre semàntic cobert per l'equivalent

12. Lluís MESEGUER, «Pragmàtica...», p. 423 i p. 426-427.

semàntic *annoiarsi*. Així mateix, en la frase «I en el punt de néixer ja t'has de preparar a morir», també és important conservar el mateix paralelisme, amb els verbs en infinitiu. En canvi, en la frase que tanca el paràgraf, «Perquè les ganes de plorar que tenen les criatures de bolquers és perquè ja ho senten», la repetició del connector *perquè* és una redundància no funcional i com que no constitueix un element sintàctic marcat que és obligatori respectar es pot traduir per «Le creature in fasce piangono perché lo presagiscono».

Hi ha altres casos en què cal mantenir elements específics que, desviant-se de la neutralitat formal, es configuren com a elements textuais marcats, i poden ser lexicals, sintàctics o gràfics. La quasi totalitat dels elements marcats presents en els dos contes remetent a la reproducció del registre oral al text; així que, a més de l'element gràfic marcat —constituït pels punts suspensius disseminats al llarg dels textos en gran quantitat—, trobem elements marcats sintàctics i lexicals d'aquests tipus:

— Frases resum: «Diu que va ser una broma i ja el tenim tranquil i a punt d'anar a dormir amb una camisa llarga fins als peus. No pensa» («El mar», 28-29); «D'avions amunt i avall, i el submarí arraulit tan endins de l'aigua com podia. Un pollet» («El mar», 68-69); «Les paperetes de la rifa. Faig una rifa per les noies... per les il·lusions de les noies: amb paperetes rosa i amb paperetes blaves... En els mercats. Tot d'amor» («El mar», 116-117); «I fixi's que ara ja diuen, sense miraments, els submarins... En plural» («El mar», 166); «A la meva germana li agradaria passejar la cadenera. Només una mica. Agafada per la nansa» («El mar», 187-188); «Va ser l'anunci que el meu marit, que havia anat amb els de la Blava i que tothom donava per mort, havia tornat. Després de tants anys!» («El mar», 233-234); «Vostè sempre vol anar al fons de tot. Al fons del mar» («El mar», 346); «Jo també els veig, els pobles fantasma, amb peixos pels carrers. I les petxines del néixer» («El mar», 346-347); «I diu que va ser modificat l'any... esperi's... ho tinc al cap, dins de calaixets; el que passa és que de vegades hi ha calaixets que he d'estar una estona estirant, estirant, abans de poder-los obrir... l'any mil vuit-cents vuit. La memòria que tinc més desenrotllada és la de les dates. El mil vuit-cents vuit» («L'elefant», 25-29); «Miri com belluga les orelles i com dissimula. El poca-vergonya!» («L'elefant», 44-45); «Diu que és un mamífer del grup dels proboscidis i que és el més gros dels animals terrestres, de pell gruixuda [...] i dues incisives molt llargues, els ullals, que forneixen la major part del vori del comerç. Aquelles figuretes decantades...» («L'elefant», 56-61); «Miri, miri com es posa la trompa damunt el front. Ratolí!» («L'elefant», 68-69); «Cada vegada que em trobava amb el calçador a la butxaca, el tornava al calaix de la tauleta de nit sense badar boca... Pobreta!» («L'elefant», 88-89).

— Ellipsis verbals: «A la vida no hi ha temps per a tot. Riure i plorar, divertir-se i ensopir-se...» («El mar», 6); «Miri: jo, si fos ric, i en passés una d'aquestes, m'hi

voldria trobar. Que els Mau-Mau criden, jo allí» («El mar», 25-26); «Tot el mar, en la zona on pensaven que hi havia el submarí, estava cobert d'avions. D'avions amunt i avall, i el submarí arraulit tan endins de l'aigua com podia» («El mar», 67-68); «Vell i brut, i de seguida pregunta per la Carlota» («El mar», 245); «I jo boja per dintre i sense saber què fer» («El mar», 249-250); «Però m'agrada més el camaleó: un cop de llengua, i *ora pro nobis...*» («L'elefant», 6); «¿No troba que estem bé, asseguts, i sentint picar la plugeta damunt la tela tibant?... I poca gent, els dies de pluja. Els dies que plou s'encauen. Sobretot el diumenge al matí» («L'elefant», 29-31).

— Repeticions de seqüències i paraules (que recorden l'estructura típica de les *rondalles*):¹³ «Aquesta aigua que ni és blava ni verda, amb sol trencat i cel trencat, és plena de barcasses que l'aigua de la font, que vostè diu, es va empassar amb un xuclet...» («El mar», 47-49); «L'escolto, l'escolto...» («El mar», 174); «Una nit em vaig quedar cega, ben cega. No veia ni la prunera, ni la llum del fanal ni el cel damunt de tot, només negre i negre. Em vaig posar dreta de pressa amb el nas ple d'olor de perill i, d'entremig del negre, venint de lluny, es va anar acostant una figura fantasma [...]. Per ulls tenia dos forats negres com si fossin retallats en un paper i el negre fos el negre que ho omplia tot» («El mar», 218-224); «I cada dia, quan sap que sóc a casa, truca. Jo obro amb la cadena, miro, i torno a tancar sense badar boca. I ell torna a trucar. I faig el sord. I torna. I torna...» («El mar», 247-249); «El noieta va dir que no ho sabia, que havien volgut veure el mar i que quan la seva mare no els trobaria a casa es voldria matar perquè sempre es volia matar, fessin el que fessin, perquè també es volia matar un dia que havien anat a mirar les parades de les flors» («El mar», 302-306); «Miri, miri, com s'enrabia...» («El mar», 370); «Hi ha bèsties que fan coses molt estranyes. Ja sé que tirar una serp enlaire i enlaire i enlaire i trepitjar-la fins que és morta no deixa de ser natural en un ocell que viu de menjar serps» («L'elefant», 3-6); «Miri, miri, ja surt!» («L'elefant», 17); «el que passa és que de vegades hi ha calaixets que he d'estar una estona estirant, estirant, abans de poder-los obrir... l'any mil vuit-cents vuit» («L'elefant», 26-28); «Calli, calli... i faci veure que no mira, per no espantar-lo...» («L'elefant», 38); «Té, petit, té» («L'elefant», 50); «Miri, miri com es posa la trompa damunt el front» («L'elefant», 68-69); «Miri, miri com s'atipa» («L'elefant», 74-75).

— Dislocacions: «A la vida no hi ha temps per a tot» («El mar», 6); «Si d'aquell bullit en diu una broma...» («El mar», 25); «El mar, a mi, em deixa fred» («El mar», 52); «Però aquest submarí, què buscava?» («El mar», 83); «De les coses, cal anar al fons» («El mar», 345); «I en la vida tampoc no n'hi veu?» («El mar», 349); «I de les petxines, no me'n parli» («El mar», 351-352); «Quan vostè se les menja,

13. Imma CONTRÍ I CIREROL i Carles CORTÉS I ORTS, «La narrativa de Mercè Rodoreda com a model de llengua: presència del registre oral en el text literari», a Vicent MARTINES (cur.), *Llengua, societat i ensenyament*, vol. II, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2003, p. 108.

què els troba, a dins?» («El mar», 355); «Encara s'ho creu, tot això?» («El mar», 376); «A vostè, l'he vist altres vegades, tot passant, davant la gàbia dels serpenteris...» («L'elefant», 1-2); «A vostè, que probablement ell coneix menys que no pas a mi, se'l mira de reüll» («L'elefant», 21-22); «Hi cap molt de menjar, a dintre d'un elefant» («L'elefant», 100-101).

— Oracions escindides: «Però el que és més curiós...» («El mar», 16); «El que trobo més curiós, com li deia...» («El mar», 20); «El que ha passat de més curiós és el misteri del submarí...» («El mar», 21); «Ell, el que volia, era treure el nas a fora» («El mar», 86); «És el que vaig fer» («El mar», 238); «Jo també els veig, els pobles fantasma, amb peixos pels carrers» («El mar», 346-347); «Però el que no sé veure és que en un musclo hi hagi cap misteri» («El mar», 347-348); «La memòria que tinc més desenrotllada és la de les dates» («L'elefant», 28-29).

— Incisos explicatius (de tots els que hi ha, que són nombrosos, només en citarem alguns, a tall d'exemple): «La broma, com vostè diu, comença el dia 12... 15... miri...» («El mar», 63-64); «I diu que els submarins continuen en el golf i —ja els tenim aquí— que els homes granota, si els submarins...» («El mar», 153-154); «...i diu que els quatre homes granota, si els submarins no obeeixen les ordres de rendir-se —que els llencen els ràdios argentins i nord-americans sense parar— els encastaran quatre càrregues de plàstic, dues a cada banda, encara que hi hagin de deixar la vida. I fixi's que ara ja diuen, sense miraments, els submarins... En plural» («El mar», 163-166); «Em vaig posar drete de pressa amb el nas ple d'olor de perill i, d'entremig del negre, venint de lluny, es va anar acostant una figura fantasma» («El mar», 219-221); «Va ser l'anunci que el meu marit, que havia anat amb els de la Blava i que tothom donava per mort, havia tornat» («El mar», 233-234); «Vell i brut, i de seguida pregunta per la Carlota, la nostra filla, que va morir de pulmonia als quinze anys» («El mar», 245-246); «Però, la veritat sigui dita, trobo que hi ha més vida en un motor d'explosió que en una pastanaga» («El mar», 350-351); «Apa, senyor elefant, que deia la Mariona, esmorzi» («L'elefant», 72-73); «Quan sent que rebrego la paperina i veu que la tiro a la paperera —i això vol dir que la broma de menjar galetes s'ha acabat—, doblega les potes del davant i em fa la reverència» («L'elefant», 76-78).

La conservació d'aquests elements marcats —sobretot la iteració de determinats elements dins d'una mateixa construcció, així com la juxtaposició en detriment de la sintaxi subordinada— és de fonamental importància, perquè tots aquests elements repercuten en l'estructura profunda de la frase i es converteixen en elements clau per a una correcta comprensió de la caracterització dels personatges que fan servir aquesta modalitat expressiva. Concentrant-nos només en els personatges retratats als dos contes —recordem sumàriament que gairebé tots els personatges descrits en aquest llibre són homes i dones la vida dels quals es va veure marcada per un trauma, que viuen en una condició de solitud, sense

una figura materna o paterna positiva i poc acostumats al diàleg—, no respectar en tots els seus detalls el llenguatge emprat per la dona de la cadenera a «El mar», per exemple, podria comportar la pèrdua de consideracions imprescindibles lligades a la interpretació del conte, que en aquest cas concret s'emmarquen en el discurs de la denúncia de gènere i de la crítica a la societat patriarcal en època franquista. Per això, tenen també una gran importància tots aquells elements que caracteritzen l'anomenada *escriptura femenina* —l'elaboració cromàtica, els diminutius, els eufemismes, la importància dels sentits, la insistència en els detalls domèstics—, tot recordant que aquesta mateixa manera d'articular el discurs uneix molts personatges masculins del recull, que per les raons exposades es configuren com a homes «feminitzats».¹⁴ A «L'elefant», en canvi, l'element subjacent en la modalitat d'expressió del protagonista és el record,¹⁵ mentre que a «El mar» allò que el llenguatge emprat pels dos ancians evidencia és la incapacitat d'escoltar i l'obsessió per la vida als abismes del mar; solitud, dèries, falta d'interacció amb els altres que esdevenen els elements dominants de la recopilació sencera.¹⁶

14. Cfr. Carme ARNAU, *Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda: El mite de la infantesa*, Barcelona, Edicions 62, 1982, p. 243-245.

15. La causa de les manies que caracteritzen els personatges dels contes sempre està relacionada amb un episodi del passat i, en la majoria dels casos, la recuperació d'aquest temps passat es produeix mitjançant un element específic, connotat per una càrrega simbòlica molt forta; en el cas de «L'elefant» el detonador de la memòria és l'animal, metafòricament associat amb la mort de la filla, que ens explica la mania actual de l'home. De fet, per al 75 % dels contes que componen el llibre, a la tècnica específica del diàleg monologat se suma un peculiar tractament tècnic del temps, en què la història diegèticament més important —la narració metadiegètica— arrenca i es desenvolupa a partir d'un detonador concret. Vicent SIMBOR, «El joc temporal en els contes de Mercè Rodoreda», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes...*, p. 256.

16. Diversos crítics es van proposar sotmetre aquest llibre a una classificació temàtica o aplicar-hi una definició unitària. Marina Gustà individua com a nuclis temàtics principals comuns a tots els contes la tristesa, els conflictes i la comunicació (cfr. Marina GUSTÀ, «“(…) Les tristeses dels altres.” Conte i monòleg a *La meua Cristina i altres contes*», a Vicent ALONSO, Assumpció BERNAL i Carme GREGORI (cur.), *Actes...*, p. 241-252); Francisco Lucio localitza en la solitud que uneix tots els personatges el principal eix argumental, al qual afegeix una partició en subgrups respecte als temes tractats: l'amor, les bruixes i les visions, el que és fantàstic en sentit estricte, les preocupacions de tipus psicològic i els contes que millor representen el tema de la solitud (cfr. Francisco LUCIO, «La soledad, tema central en los últimos relatos de Mercè Rodoreda», *Cuadernos Hispanoamericanos: Revista Mensual de Cultura Hispánica*, 242 (1970), p. 455-468); Ángeles Encinar focalitza l'atenció en l'estranyament i la marginació mitjançant els quals els personatges es defensen de la difícil realitat que els envolta, i evidencia el paper de les metamorfosis en els contes «El riu i la barca» i «La salamandra»; en canvi, ofereix una lectura psicoanalítica de «La sala de les nines» i d'«El senyor i la lluna» (cfr. Ángeles ENCINAR, «Mercè Rodoreda: hacia una fantasía liberadora», *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, 11, 1); finalment, l'aproximació perspectiva de Carme Arnau —menys definitiva i, per tant, menys exclouent— que palesa la concepció mítica subjacent en aquest recull, amb el paper fonamental de l'inconscient, de la imaginació i de les metamorfosis, que posen en relleu la difícil condició humana, caracteritzada per la solitud —la majoria de les vegades vinculada a la vellesa— i la comunicació (cfr. Carme ARNAU, *Memòria i ficció en l'obra de Mercè Rodoreda*, p. 9-29).

Finalment, com que el registre, en general col·loquial, s'obre a extemporanis senyals poètics, alguns passatges es caracteritzen per una gran calidat musical i algunes vegades hi compareixen figures retòriques. A «El mar» trobem la figura retòrica de la sinestèsia, «estava a punt de tirar-se al mar encegada pel soroll de l'aigua» («stava per gettarsi in mare accecato dal rumore dell'acqua», 276), i a «L'elefant» es verifica un cas d'assonància, que a la traducció italiana s'emfatitza i esdevé paronomàsia, «tela tibant» («tela tesa», 30), a més d'un altre cas de fonosimbolisme involuntari, «Ve de dormir, i encara porta palla a l'esquena» («Si è appena svegliato e ha ancora la paglia sul dorso», 18-19), que no es configura com un element lexical marcat i es pot ometre.

Fetes totes aquestes consideracions sobre els elements que cal conservar en la transposició del text del català a l'italià, òbviament hi ha canvis lingüístics i sintàctics obligatoris, deguts a regles gramaticals diferents o a dificultats interpretatives. En primer lloc, formen part dels canvis que cal fer al metatext totes aquelles repeticions d'elements lingüístics que no són funcionals. A «El mar» trobem: «Perquè les ganes de plorar que tenen les criatures de bolquers és perquè ja ho senten», que esdevé «Le creature in fasce piangono perché lo presagiscono» (7-8); «I qui diu els Mau-Mau diu totes les altres aventures», traduït per «E chi dice Mau-Mau intende tutte le altre avventure» (26-27); «a Buenos Aires van agafar tres persones embolicades en el tripijoc, i a la frontera de la Patagònia van agafar un operador ràdio», traslladat a l'italià d'aquesta manera: «a Buenos Aires acciuffarono tre persone coinvolte nell'intrigo, e alla frontiera con la Patagonia fermarono un operatore che con una radio portatile» (91-93). A «L'elefant» només hi ha un cas en què la reiteració és inútil des d'un punt de vista formal i, per tant, aquí també es pot emprar un sinònim: «ja ho veurà. Ho veu?», modificat així: «stia a guardare. Vede?» (79).

A més de les repeticions no funcionals, hi ha tota una sèrie d'elements que obligatòriament varien en passar d'un codi lingüístic a un altre. Per tant, es fan necessaris uns canvis que tenen a veure amb:

— La col·locació pròpia dels elements en cada llengua, com ocorre amb els diversos «Vostè i jo», que en italià se solen invertir («Io e lei»), i amb els adverbis *sempre*, *encara*, *també*, etc., que gairebé sempre canvien de posició: «Al vespre sempre m'abocava a la finestra de la cuina a mirar la prunera de sota» («La sera mi affacciavo sempre alla finestra della cucina a guardare il susino di sotto», «Il mare», 212); «perquè també es volia matar un dia que havien anat a mirar les parades de les flors i la seva germaneta, que no sabia el que feia, havia agafat una flor» («perché si voleva ammazzare anche un giorno che erano andati a vedere i banchi dei fiori e la sua sorellina, che non sapeva quel che faceva, aveva preso un fiore», «Il mare», 305-307); «Ve de dormir, i encara porta palla a l'esquena» («Si è appena svegliato e ha ancora la paglia sul dorso», «L'elefante», 18-19), o la inver-

sió obligatòria en l'ordre dels elements *adjectiu + substantiu*, com en la frase «Passo al dia 18: diu que estan gairebé convençuts que allò de l'home granota mort era una falsa notícia» («Passo al giorno 18: dice che sono quasi certi che la storia dell'uomo-rana morto era una notizia falsa», «Il mare», 149-150).

— L'ús expandit del mot *que*, no normatiu, que reflecteix el to col·loquial, però que no té equivalent a l'italià sense caure en la incorrecció gramatical: «No ha vist mai cap pel·lícula, vostè, que hi sortís un portaavions?» («Non ha mai visto nessun film, lei, in cui comparisse una portaerei?», «Il mare», 12-13); «Els dies que plou s'encauen» («Nei giorni in cui piove si rintanano», «L'elefante», 30-31); «Apa, senyor elefant, que deia la Mariona, esmorzi» («Su, signor elefante, come gli diceva Mariona, faccia colazione», «L'elefante», 72-73); «El dia que li vaig explicar» («Il giorno in cui le raccontai», «L'elefante», 80-81); «El primer dia que li vaig fer donar una galeta a l'elefant» («Il primo giorno in cui le feci dare un biscotto all'elefante», «L'elefante», 95-96).

— La reduplicació del pronom clític, que en italià és inacceptable: «la manera de mirar-la a vostè...» («il modo in cui la guarda...», «Il mare», 106); «A vostè, que probablement ell coneix menys que no pas a mi, se'l mira de reüll» («Lei, che probabilmente conosce meno di me, la guarda di sottocchi», «L'elefante», 21-22).

— La doble negació: «¿No ha tingut mai por, vostè, que no li fiquessin una barnilla de paraigua a l'ull?» («Non ha mai avuto paura, lei, che le ficcassero una stecca d'ombrello nell'occhio?», «L'elefante», 12-13).

— L'article personal: «Apa, senyor elefant, que deia la Mariona, esmorzi» («Su, signor elefante, come gli diceva Mariona, faccia colazione», «L'elefante», 72-73); «Si hagués vist la Mariona com reia, amb l'elefant» («Se avesse visto Mariona come rideva con l'elefante», «L'elefante», 80).

— Els articles i pronoms neutres: «la pren com si triés el més tendre» («la prende come se scegliesse la parte più tenera», «Il mare», 107); «Allò del submarí» («La storia del sottomarino», «Il mare», 24); «diu que estan gairebé convençuts que allò de l'home granota mort era una falsa notícia» («dice che sono quasi certi che la storia dell'uomo-rana morto era una notizia falsa», «Il mare», 149-150); «Per allò de la perla» («Per via della perla», «Il mare», 350); «El dia que li vaig explicar tot allò d'aquells senyors» («Il giorno in cui le raccontai tutta la storia di quei signori», «L'elefante», 80-81); «Encara s'ho creu, tot això?» («Ancora se la beve, tutta questa storia?», «Il mare», 376); «A la nit estudia això dels coets» («Di notte studia i razzi», «Il mare», 180).

— Els canvis en els modes i temps verbals per a la concordança en les subordinades: «Diu que va ser una broma» («Dice che è stato uno scherzo», «Il mare», 28); «i que quan la seva mare no els trobaria a casa es voldria matar perquè sempre es volia matar» («e che quando la loro mamma non li avesse trovati a casa si sarebbe ammazzata, perché si voleva sempre ammazzare», «Il mare», 303-304); «El

fillol va dir que ell se n'encarregaria» («Il figlioccio disse che se ne sarebbe occupato lui», «Il mare», 327); «Potser ella hauria volgut que li hagués dit» («Forse lei avrebbe voluto che le dicessi», «L'elefante», 93), i pels verbs en futur d'indicatiu que en italià esdevé present d'indicatiu: «Ja la tornaré a posar» («Poi la rimetto», «Il mare», 291); «provarem una altra cosa» («proviamo con un'altra cosa», «L'elefante», 48); «Mentre fa el bot li llegiré el que diu el Fabra» («Intanto che ci tiene il broncio le leggo cosa dice il Fabra», «L'elefante», 54-55); «Si es vol arribar fins a la gàbia del serpentari, l'acompanyaré una mica» («Se vuole arrivare fino alla gabbia dei serpentari, l'accompagno per un pezzo», «L'elefante», 107-108).

— Els canvis de forma verbal, amb el pas a construccions impersonals i la transformació de la forma activa a la passiva, i al revés: «Després un s'hi avesa...» («Poi ci si abitua...», «Il mare», 10); «La força expedicionària argentina va ser vista des de terra com atacava el submarí» («Da terra videro come la spedizione argentina attaccava il sottomarino», «Il mare», 78-79); «El va reorganitzar Cristià V» («Fu riorganizzato da Cristiano V», «L'elefante», 24-25); «I diu que va ser modificat» («E si dice che fu modificato», «L'elefante», 25-26); «No troba que estem bé», («Non trova che si stia bene», «L'elefante», 29), i els casos del present i de l'imperfet d'indicatiu, que en italià es poden traduir amb una perífrasi progressiva: «Va ser tot mirant la prunera» («Fu mentre stavo guardando il susino», «Il mare», 208); «va preguntar què passava». («domandò cosa stesse succedendo», «Il mare», 275); «que mirava de reüll què feien» («che guardava di sottocchi cosa stessero facendo», «Il mare», 278); «“mirin què ens ensenya”», («“guardate cosa ci sta facendo vedere”», «Il mare», 315); «ja surt!» («sta uscendo!», «L'elefante», 17); «l'estudia» («la sta studiando», «L'elefante», 22); «es veia que rumiava les coses» («si vedeva che stava rimuginando sulle cose», «L'elefante», 83-84); «estava escagassada» («se la stava facendo sotto», «L'elefante», 96).

— La puntuació: comes eliminades, afegides o substituïdes per la conjunció copulativa: «El portaavions que hi ha al damunt, m'interessa...» («La portaerei che c'è sopra sì che mi interessa...», «Il mare», 32-33); «Fixi's bé en el que ara li diré...» («Stia bene attento, ora...», «Il mare», 81); «Ell, el que volia, era treure el nas a fora» («Lui, quello che voleva era mettere fuori il naso», «Il mare», 86); «Que també s'interessen per la lluna, vostès?» («Vi interessate alla luna anche voi?», «Il mare», 142); «Parlant del seu marit es quedarà sense cadenera» («A furia di parlare di suo marito, si ritroverà senza cardellino», «Il mare», 256); «i que quan la seva mare no els trobaria a casa es voldria matar perquè sempre es volia matar» («e che quando la loro mamma non li avesse trovati a casa si sarebbe ammazzata, perché si voleva sempre ammazzare», «Il mare», 303-304); «Hi havia un núvol petit a ponent, i vaig pensar que avui tindriem pluja» («C'era una piccola nube a ponente e ho pensato che oggi avremmo avuto pioggia», «L'elefante», 8-9); «Ve de dormir, i encara porta palla a l'esquena» («Si è appena svegliato e ha ancora la

paglia sul dorso», «L'elefante», 18-19); «estirant, estirant» («a tirare e tirare», «L'elefante», 27); «Però ja se'n cansarà, d'estar amb el cap cot» («Ma si stancherà di starsene a testa bassa», «L'elefante», 53); «Si hagués vist la Mariona com reia, amb l'elefant» («Se avesse visto Mariona come rideva con l'elefante», «L'elefante», 80); «i pam!, llenço la paperina» («e zac! lancio il cartoccio», «L'elefante», 103-104); «Veig que es comença a aclarir, i si surt el sol, això s'omplirà en un no res» («Vedo che si sta aprendo e, se esce il sole, qui si riempirà in un baleno», «L'elefante», 106-107), i un cas de punt i coma substituït per coma: «que un terròs de sucre; no li sembla?» («di una zolletta di zucchero, non le pare?», «L'elefante», 100).

— Interjeccions, sons onomatopeics, problemes cacofònics i adaptacions gràfiques: «Apa, apa» («Su, su», «Il mare», 378); «Xu-Iu-Hua» («XuYuhua», «L'elefante», 40); «garranyics-garranyecs» («cric crac», «L'elefante», 44); «al primer garra nyec del paper...» («al primo crac del cartoccio...», «L'elefante», 47); «Vinga» («Forza», «L'elefante», 71); «Apa, senyor elefant, que deia la Mariona, esmorzi» («Su, signor elefante, come gli diceva Mariona, faccia colazione», «L'elefante», 72-73); «Apa, fill meu, va l'última!» («Su, figliolo, questo è l'ultimo!», «L'elefante», 101); «i pam!, llenço la paperina» («e zac! lancio il cartoccio», «L'elefante», 103-104).

Els canvis fins aquí analitzats no donen lloc a cap problema lingüístic ni interpretatiu. Però hi ha casos de canvis obligatoris —deguts al pas d'una llengua a una altra— que no només es refereixen a aspectes lingüístics, sinó que poden tenir importants implicacions extralingüístiques, en el marc de la interpretació del text. Aquest és el cas del canvi de gènere d'alguns substantius en el procés de traducció del català a l'italià. Tots els casos que analitzarem es troben al conte «El mar»; en canvi a «L'elefant» no hi ha variacions estructurals o de sentit lligades al desplaçament d'un terme d'un gènere a l'altre. Comencem amb una mutació de gènere gramatical que només afecta l'estructura sintàctica del joc de paraules, contingut en el passatge que reportem a continuació:

—Al vespre sempre m'abocava a la finestra de la cuina a mirar la prunera de sota. Em feia patir molt, perquè vivia en el jardí d'una casa abandonada i ningú no la regava i jo passava l'hivern pensant si a la primavera encara seria viva.

—La prunera o vostè?

—La prunera. I quan acabava l'hivern no m'adormia en pau fins que li sortien els brots com una respiració de la sang. («El mar», 212-218)

La paraula *prunera* en italià és un substantiu masculí, *susino*. Malgrat això, el joc de paraules es pot conservar fàcilment amb una petita alteració de la construcció sintàctica de la frase:

«La sera mi affacciavo sempre alla finestra della cucina a guardare il susino di sotto. Mi dispiaceva molto, perché si trovava nel giardino di una casa abbandonata e non lo innaffiava nessuno e io stavo tutto l'inverno a pensare se ci sarebbe stata un'altra primavera.»

«Per il susino o per lei?»

«Per il susino. E quando finiva l'inverno non dormivo sonni tranquilli finché non gettava i germogli, come se il sangue respirasse. («Il mare», 212-218)

Hem de precisar, però, que encara que *prunera* hagués conservat el gènere femení, l'ambigüitat en què es basa el joc de paraules hauria desaparegut per la no correspondència en italià entre la primera persona del singular i la tercera persona del singular del condicional simple.

En el segon cas que ens ocupa, en canvi, la modificació del gènere repercuteix en la interpretació global del text. Es tracta del substantiu *cadernera*, que en italià esdevé *cardellino*, mot de gènere masculí. Abans d'ocupar-nos dels aspectes vinculats a la traducció és necessari contextualitzar una mica més. Hem dit que, en aquest conte, un dels personatges va acompanyat d'una cadernera, que té a la falda dintre d'una gàbia mentre està assegut en un banc al costat de dos personatges més, dos ancians que estan conversant. De sobte, la cadernera s'escapa sense que la propietària se n'adoni: qui l'informa és un dels dos homes, el més intolerant envers les contínues intromissions de la dona en la seva conversa amb l'altre company. Una de les interpretacions que la crítica ha fet d'aquest recull de contes posa l'accent sobre la denúncia de la condició femenina que emergiria del subtext de les narracions, encara que no directament explicitada. Especialment, del conte que obre la recopilació —«El mar», el text que ens ocupa— s'ha remarcat més d'una vegada la seva funció introductòria i simbòlica perquè es configura com una espècie de representació escènica que introdueix les quinze històries narrades a continuació, i es converteix en una mena de compendi de motius i situacions que les caracteritzen. Per això, «El mar» també conté alguns elements que s'han interpretat en clau feminista: Kathleen M. Glenn sosté que la història en què hem de focalitzar la nostra atenció no és la dels dos homes, sinó la de la dona de la cadernera; en aquesta perspectiva, la cadernera es converteix en l'emblema de la figura femenina oprimida per la societat patriarcal.¹⁷ En la traducció a l'italià aquesta important implicació inter-

17. Kathleen M. GLENN, «Muted voices in Mercè Rodoreda's *La meva Cristina i altres contes*», *Catalan Review: International Journal of Catalan Culture. Homage to Mercè Rodoreda*, 2, 2 (desembre 1987), p. 131-142. Per contextualitzar millor el discurs sobre l'escriptura femenina i la denúncia de gènere en els contes de la recopilació, vegeu Zoé JIMÉNEZ CORRETJER, *El fantástico femenino en España y América: Martín Gaité, Rodoreda, Garro y Peri Rossi*, San Juan, EDUPR, 2001, p. 169-213, i Carme ARNAU, *Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda: El mite de la infantesa*, Barcelona, Edicions 62, 1982, pàssim, i per a una panoràmica de les interpretacions lligades a la denúncia social en època fran-

pretativa es perd inevitablement. El canvi de gènere del substantiu *cadernera* també repercuteix en la frase «hi ha entrat com una senyora», però amb pèrdues menys profundes, no lligades a la interpretació global del conte. A l'expressió traduïda a l'italià per «un ingresso da signore» hi ha una lleugera diferència de sentit entre el mot traduït al femení (*signora*) o al masculí (*signore*): en el primer cas s'evidencia l'elegància i el senyoriu en la manera de caminar i, en canvi, en el masculí la qualitat que destaca més és la noblesa d'ànim.

quista, vegeu Leonor CEBALLOS FERNÁNDEZ, *La evolución de la voz femenina en el cuento español entre los grupos generacionales de «Las Hijas de la Posguerra» y «Las Hijas de la Democracia»* (en línia), University of Nebraska-Lincoln, gener 2007, <<http://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI3275067>> (consulta: 16 agost 2011).

«El mar» / «Il mare»

«El mar»

1 Caminaven a poc a poc. El més alt era un home solemne, ben vestit, amb la barba
2 grisa i els pòmuls una mica vermells; l'altre, magre i sense afaitar, semblava que
3 acabés de sortir d'una malaltia. Estaven abstrets en la conversa i el més alt s'aturava
4 de tant en tant i es passava la mà per la barba com si volgués sospesar bé les
5 paraules.

6 —A la vida no hi ha temps per a tot. Riure i plorar, divertir-se i ensopir-se... I en
7 el punt de néixer ja t'has de preparar a morir. Perquè les ganes de plorar que tenen les
8 criatures de bolquers és perquè ja ho senten.

9 —Ja senten què?

10 —L'olor que hi ha escampada de la mort... Després un s'hi avesa... Sap què em fa
11 respecte a mi?... Pensar que a darrera de Montjuïc hi tenim un portaavions. Veu?... de
12 jovenet m'hauria agradat servir en un portaavions. No ha vist mai cap pel·lícula,
13 vostè, que hi sortís un portaavions?

14 —En vaig veure una, ja fa anys, amb dos avions que tornaven amb el motor
15 incendiats. I un dels avions, el segon, va envestir el noi que feia el senyal amb les
16 banderetes... Però el que és més curiós...

17 —Devia morir.

18 —Qui?

19 —El noi de les banderetes.

«Il mare»

Camminavano lentamente. Il più alto era un uomo solenne, ben vestito, con la barba	1
grigia e gli zigomi un po' arrossati; l'altro, magro e non rasato, sembrava appena	2
uscito da una malattia. Erano assorti nella conversazione e il più alto si fermava di	3
tanto in tanto e si passava la mano sulla barba come se volesse soppesare per bene le	4
parole.	5
«Nella vita non c'è tempo per tutto. Ridere e piangere, divertirsi e annoiarsi... E al	6
momento di nascere devi già prepararti a morire. Le creature in fasce piangono	7
perché lo presagiscono».	8
«Presagiscono cosa?»	9
«L'odore diffuso della morte... Poi ci si abitua... Sa cosa mi fa effetto?... Pensare che	10
dietro al Montjuïc abbiamo una portaerei. Vede?... da ragazzino mi sarebbe piaciuto	11
prestare servizio in una portaerei. Non ha mai visto nessun film, lei,	12
in cui comparisse una portaerei?»	13
«Ne ho vista una, tanti anni fa, con due aerei che tornavano con il motore incendiato.	14
E uno degli aerei, il secondo, investiva il ragazzo che faceva le segnalazioni con le	15
bandierine... Ma la cosa più curiosa...»	16
«Doveva morire.»	17
«Chi?»	18
«Il ragazzo delle bandierine.»	19

- 20 —A l'acte. El que trobo més curiós, com li deia...
- 21 —El que ha passat de més curiós és el misteri del submarí... Se'n recorda?
- 22 —Sí, però...
- 23 —Què mira?
- 24 —Aquell núvol de color de pissarra... Allò del submarí va ser una broma.
- 25 —Si d'aquell bullit en diu una broma... Miri: jo, si fos ric, i en passés una
- 26 d'aquestes, m'hi voldria trobar. Que els Mau-Mau criden, jo allí. I qui diu els Mau-
- 27 Mau diu totes les altres aventures, perquè sense aventura... En canvi, vostè no, pel
- 28 que veig. Diu que va ser una broma i ja el tenim tranquil i a punt d'anar a dormir amb
- 29 una camisa llarga fins als peus. No pensa.
- 30 —M'agrada seure de cara al mar i quedar-me buit. Vostè no pot ser que dormi
- 31 tranquil amb aquesta agitació a l'ànima.
- 32 —L'agitació és vida. El mar, miri-se'l amb calma, no em diu res. El portaavions
- 33 que hi ha al damunt, m'interessa...
- 34 —Així a vostè tant li fa saber com es fan les petxines?
- 35 —Què vol dir?
- 36 —És que les petxines les fa el mar. I sense el mar el portaavions que a vostè li
- 37 agrada tant hauria d'anar amb rodes. Que no ho veu que el més gran misteri del món
- 38 és el mar?... Miri-se'l bé.
- 39 —Sempre diu miri, miri, miri...
- 40 —Vostè també. Miri: vostè i jo estem l'un al pol nord i l'altre al pol sud. Jo trobo
- 41 que el mar, amb aquest malestar de les onades, és una tragèdia.
- 42 —Aigua de la font amb una mica de sal.
- 43 —Aigua enfonsada que no s'acaba mai. I el que passa a dins...
- 44 —Peixos que van i vénen.
- 45 —És que a dins hi ha pobles i homes ensorrats: és que jo no puc mirar aquest
- 46 desfici de l'aigua sense quedar regirat de dalt a baix. I la bromera... milions i milions
- 47 de bombolletes que l'onada presenta. Aquesta aigua que ni és blava ni verda, amb sol
- 48 trencat i cel trencat, és plena de barcasses que l'aigua de la font,

«Sul colpo. Quello che trovo più curioso, come le dicevo...»	20
«La cosa più curiosa che è successa è il mistero del sottomarino... Ha presente?»	21
«Sì, ma...»	22
«Cosa guarda?»	23
«Quella nuvola color ardesia... La storia del sottomarino fu uno scherzo.»	24
«Se quel subbuglio lo definisce uno scherzo... Guardi: io, se fossi ricco, e succedesse	25
una cosa del genere, mi ci vorrei trovare. Lì in mezzo, tra le grida dei Mau-Mau. E	26
chi dice Mau-Mau intende tutte le altre avventure, perché senza avventura... Invece,	27
lei no, a quanto vedo. Dice che è stato uno scherzo ed eccola tranquillo e pronto per	28
andare a dormire con un camicione lungo fino ai piedi. Non pensa.»	29
«Mi piace sedere di fronte al mare e svuotarmi. Lei è impossibile che dorma	30
tranquillo, con questa inquietudine nell'anima.»	31
«L'inquietudine è vita. Il mare, lo guardi con calma, non mi dice niente. La portarei	32
che c'è sopra sì che mi interessa...»	33
«Quindi a lei non importa sapere come si formano le conchiglie?»	34
«Cosa vuole dire?»	35
«Che le conchiglie le fa il mare. E senza il mare la portarei che a lei piace tanto	36
dovrebbe viaggiare su ruote. Ma non vede che il più grande mistero del mondo è il	37
mare?... Lo guardi bene.»	38
«Dice sempre guardi, guardi, guardi...»	39
«Anche lei. Guardi: io e lei siamo uno al polo nord e l'altro al polo sud. Io trovo che	40
il mare, con questa irrequietezza delle onde, sia una tragedia.»	41
«Acqua di sorgente con un po' di sale.»	42
«Acqua inabissata che non si esaurisce mai. E quello che succede dentro...»	43
«Pesci che vanno e vengono.»	44
«Dentro ci sono paesi e uomini sommersi: io non posso guardare questa turbolenza	45
dell'acqua senza restare sconvolto da capo a piedi. E la schiuma... milioni e milioni	46
di bollicine che l'onda presenta. Quest'acqua che non è né blu né verde, con il sole	47
rannuvolato e il cielo rannuvolato, è piena di chiatte che l'acqua di sorgente,	48

49 que vostè diu, es va empassar amb un xuclet...

50 —I diu que quan mira el mar es queda buit... Bé barrina prou!

51 —Les coses mortes em trasbalsen. I les vives m'atorrollen.

52 —El mar, a mi, em deixa fred. Ara, si el mar porta una revolució com la del
53 submarí, ja em té amb tot el foc a la caldera. Anem a seure al banc.

54 Es van asseure en un banc. Ja hi seia una dona que tenia a la falda una gàbia amb
55 una cadenera. La gabieta s'aguantava sola i la dona donava miques d'escarola a
56 l'ocell, que les prenia amb el bec per entre els ferros després de mirar la dona amb
57 molta atenció. Quan els dos homes es van asseure, la dona es va apartar una mica i es
58 va recollir les faldilles per fer-los lloc. L'home alt es va treure un feix de retalls de
59 diari de la butxaca.

60 —Veu?... he dut tots els retalls de diari. Tingui, llegeixi. A veure si encara gosarà
61 dir que va ser una broma. Un moment. Els tinc ordenats, però com que els he mirat
62 abans de dur-los em sembla que se m'han barrejat. Les coses s'emboliquen soles.
63 Mentre no hi penses... Perdoni. Una mica de paciència sempre va bé. A veure... La
64 broma, com vostè diu, comença el dia 12... 15... miri... Veu?... ja m'ha encomanat el
65 vici del miri, miri... Bé, anem per feina. Les primeres notícies no les tinc perquè es
66 veu que vaig badar... però arrenco del dia que comença el que ells en diuen la batalla
67 decisiva. Tot el mar, en la zona on pensaven que hi havia el submarí, estava cobert
68 d'avions. D'avions amunt i avall, i el submarí arraulit tan endins de l'aigua com podia.
69 Un pollet.

70 —Miri.

71 —Què passa?

72 —Aquests nens de cara al mar.

73 Eren un nen i una nena. El nen devia tenir uns set anys, duia pantalons llargs i un
74 jersei de color de vi amb els colzes foradats i el coll alt cargolat. La nena no devia
75 passar dels tres anys i anava ficada dintre d'una faldilla vermella mig guerxa i d'un
76 jersei violeta. Anaven descalços. El sol de posta els clavava les ombres llargues i
77 primes a terra.

come lei dice, si è inghiottita in un sorso...»	49
«E dice che quando guarda il mare si sente svuotato... Be', medita fin troppo!»	50
«Le cose morte mi sconvolgono. E quelle vive mi disorientano.»	51
«Il mare, a me, lascia freddo. Però, se il mare porta una rivoluzione come quella del	52
sottomarino, mi trova a tutto gas. Andiamo a sederci sulla panchina.»	53
Si sedettero su una panchina. Vi era già seduta una donna che teneva sulle ginocchia	54
una gabbia con un cardellino. La gabbietta stava su da sola e la donna dava pezzetti	55
di scarola all'uccello, che li prendeva con il becco attraverso le sbarre dopo aver	56
osservato la donna con molta attenzione. Quando i due uomini si sedettero, la donna	57
si fece un po' da parte e raccolse la gonna per far loro posto. L'uomo alto tirò fuori	58
un fascio di ritagli di giornale di tasca.	59
«Vede?... ho portato tutti i ritagli di giornale. Prenda, legga. Vediamo se avrà ancora	60
il coraggio di dire che è stato solo uno scherzo. Un momento. Li ho messi in ordine,	61
ma siccome li ho guardati prima di portarli mi sa che si sono mescolati. Le cose si	62
imbrogliano da sole. Mentre non ci pensi... Scusi. Sempre meglio avere un po' di	63
pazienza. Vediamo... Lo scherzo, come dice lei, ha inizio il giorno 12... 15... guardi...	64
Vede?... ormai mi ha contagiato il vizio del guardi, guardi... Be', veniamo al sodo. Le	65
prime notizie non le ho perché si vede che mi sono distratto... ma parto dal giorno in	66
cui inizia quella che definiscono la battaglia decisiva. Tutto il mare, nella zona dove	67
pensavano ci fosse il sottomarino, era coperto di aerei. Aerei avanti e indietro, e il	68
sottomarino accovacciato sott'acqua più in fondo che poteva. Un pulcino.»	69
«Guardi»	70
«Cosa c'è?»	71
«Questi bambini di fronte al mare.»	72
Erano un bambino e una bambina. Il bambino doveva avere circa sette anni, portava	73
dei pantaloni lunghi e un maglione color vinaccia dai gomiti sforacchiati e il collo	74
alto arrotolato. La bambina non doveva avere più di tre anni ed era infagottata in una	75
gonna rossa mezzo storta e un maglione violetto. Erano scalzi. Il sole del tramonto ne	76
inchiodava a terra le ombre sottili e allungate.	77

- 78 —Deixi'ls fer. El submarí, molt ben vigilat, intenta de sortir a la superfície. La
79 força expedicionària argentina va ser vista des de terra com atacava el submarí.
- 80 —I els avions?
- 81 —Fixi's bé en el que ara li diré... Diu, amb lletres de pam, que no hi haurà ajuda
82 nord-americana... Els argentins ataquen.
- 83 —Però aquest submarí, què buscava?
- 84 —Primer de tot sembla que volia sortir a fora a carregar les bateries.
- 85 —I per què no el deixaven que les carregués?
- 86 —Ell, el que volia, era treure el nas a fora. I de seguida van tancar
87 el golf.
- 88 —I el podien tancar?
- 89 —No ho sé. El diari ho diu. Es pensa que els argentins no tenen tàctics?
- 90 —No ho sé.
- 91 —Doncs escolti i calli. Mentre atacaven, a Buenos Aires van agafar tres persones
92 embolicades en el tripijoc, i a la frontera de la Patagònia van agafar un operador rà-
93 dio que amb una ràdio portàtil comunicava amb el submarí. Aquest operador es veu
94 que va donar moltes explicacions, que estudiava el clima, etc. etc., però com que li
95 havien caçat el missatge, li van fer llegir paraula per paraula perquè no pogués seguir
96 negant i el van ficar a la presó.
- 97 —I què deia el missatge?
- 98 —No se sap. Un moment. Dia 16... dia 19... ara torna a sortir el dia 14... Deixi'm
99 buscar el dia 18. El dia 18 aclareix moltes coses.
- 100 Mentre l'home alt ordenava els retalls de diari, el seu amic va dir a la dona:
- 101 —Fa temps que la té?
- 102 —Vol dir la cadenera?
- 103 —Sí senyora.
- 104 —És molt velleta. Veu quines ungles més llargues?
- 105 —De seguida m'ho ha semblat. No per les ungles, que no les havia vistes, sinó
106 per la manera de mirar-la a vostè... Se la veu molt entenimentada... i menja l'escaro-

«Li lasci fare. Il sottomarino, ben sorvegliato, cerca di salire in superficie. Da	78
terra videro come la spedizione argentina attaccava il sottomarino.»	79
«E gli aerei?»	80
«Stia bene attento, ora... Dice, a caratteri cubitali, che non ci saranno aiuti	81
statunitensi... Gli argentini attaccano.»	82
«Ma questo sottomarino, cosa cercava?»	83
«Innanzitutto sembra che volesse riemergere per ricaricare le batterie.»	84
«E perché non gliel'avevano lasciato ricaricare?»	85
«Lui, quello che voleva era mettere fuori il naso. E chiusero immediatamente il	86
golfo.»	87
«E lo potevano chiudere?»	88
«Non lo so. Lo dice il giornale. Crede che gli argentini non abbiano tattiche?»	89
«Non lo so.»	90
«Allora ascolti e stia zitto. Mentre attaccavano, a Buenos Aires acciuffarono tre	91
persone coinvolte nell'intrigo, e alla frontiera con la Patagonia fermarono un	92
operatore che con una radio portatile comunicava con il sottomarino. A quanto pare,	93
quest'operatore diede molte spiegazioni, studiava il clima, ecc. ecc., ma siccome	94
avevano intercettato il messaggio, glielo fecero leggere parola per parola perché non	95
potesse continuare a negare e lo sbatterono in prigione.»	96
«E che cosa diceva il messaggio?»	97
«Non si sa. Un momento. Giorno 16... giorno 19... adesso salta di nuovo fuori il	98
giorno 14... Mi lasci cercare il giorno 18. Il giorno 18 chiarisce molte cose.»	99
Mentre l'uomo alto riordinava i ritagli di giornale, il suo amico disse alla donna:	100
«È da molto che ce l'ha?»	101
«Il cardellino?»	102
«Sì signora.»	103
«È vecchietto ormai. Vede che unghie lunghe?»	104
«Me ne sono accorto subito. Non per le unghie, che non avevo notato, ma per	105
il modo in cui la guarda... Sembra molto giudizioso... e mangia la scarola...	106

107 la... la pren com si triés el més tendre.

108 —Es pensa que són les paperetes.

109 L'home alt, que ja havia posat els papers bé, va donar un cop de colze al seu
110 amic.

111 —Estigui per mi. Dia 12... el submarí desconegut en aigües argentines... a veure...

112 Miri, ara surt el dia 13... Esperí's.

113 —Quines paperetes vol dir?

114 El nen i la nena ja no miraven el mar. S'havien acostat al banc i estaven encantats
115 amb la cadenera.

116 —Les paperetes de la rifa. Faig una rifa per les noies... per les il·lusions de les
117 noies: amb paperetes rosa i amb paperetes blaves... En els mercats. Tot d'amor.

118 —Vol fer el favor de deixar tranquil·la aquesta senyora... Dia 13: tres persones
119 agafades amb el ràdio. Dia 14: han pogut saber que el submarí és rus. Arriba material
120 nord-americà per reforçar els argentins... Se'n recorda que amb lletres de pam deien
121 que no hi hauria ajuda nord-americana?... I diu que el submarí, si volgués, es podria
122 escapar...

123 —No deien que havien tancat el golf?

124 —Ho deien. Un moment... Dia 15: troben l'home granota. Diu que per ser un
125 home granota no s'ha de pesar més de setanta quilos. I fer un metre setanta-cinc
126 d'alçada. Dia 16... on s'ha ficat el dia 16... on t'has ficat, dia 16?

127 —Reposi. No ha vist quina cadenera més bonica?

128 —Una cadenera? On?

129 —Aquesta senyora del meu costat.

130 —Ja tinc el dia 16. Deixi estar la cadenera i escolti... Diu que els argentins, aju-
131 dats pels americans, els del nord, pensen atacar d'un moment a l'altre... Tots fins a les
132 dents. La bandera blanca i blava i la bandera de les estrelles. I aquí ja tenim que a Port
133 Meyrin...

134 —Encara no havia sortit.

135 —Què?

la prende come se scegliesse la parte più tenera.»	107
«Crede che siano i bigliettini.»	108
L'uomo alto, che aveva rimesso a posto i fogli, rifilò una gomitata all'amico.	109
«Ascolti me. Giorno 12... il sottomarino sconosciuto in acque argentine... vediamo...	110
Guardi, ecco il giorno 13... Aspetti un attimo.»	111
«Quali bigliettini?»	112
Il bambino e la bambina non guardavano più il mare. Si erano avvicinati alla panchina ed erano ipnotizzati dal cardellino.	113
«I bigliettini della riffa. Faccio una riffa per le ragazze... per i sogni delle ragazze: con bigliettini rosa e bigliettini azzurri... Al mercato. Parlano d'amore.»	114
«Vuole fare la cortesia di lasciare in pace questa signora... Giorno 13: tre persone catturate con la radio. Giorno 14: sono riusciti a scoprire che il sottomarino è russo. Arriva materiale statunitense in aiuto agli argentini... Si ricorda che dicevano a caratteri cubitali che non ci sarebbero stati aiuti statunitensi?... E dice che il sottomarino, se volesse, riuscirebbe a fuggire...»	115
«Non dicevano che avevano chiuso il golfo?»	116
«Lo dicevano. Un momento... Giorno 15: trovano l'uomo-rana. Dice che per fare l'uomo-rana non bisogna pesare più di settanta chili. Ed essere alto un metro e settantacinque. Giorno 16... dove si è cacciato il giorno 16... dove ti sei cacciato, giorno 16?»	117
«Faccia una pausa. Non ha visto che bel cardellino?»	118
«Un cardellino? Dove?»	119
«Questa signora al mio fianco.»	120
«Ecco il giorno 16. Lasci stare il cardellino e ascolti... Dice che gli argentini, aiutati dagli americani, quelli degli Stati Uniti, hanno intenzione di attaccare da un momento all'altro... Armati fino ai denti. La bandiera bianca e azzurra e la bandiera a stelle e strisce. Ed ecco qui che a Port Meyrin...»	121
«Non era ancora venuto fuori.»	122
«Cosa?»	123

136 —Aquest nom.

137 —No digui bestieses. Diu que a Port Meyrin desmenteixen que s'hagi trobat un
138 home granota. I a sota mateix de la gasetilla desmentint hi ha una altra gasetilla que
139 diu que hi ha quatre homes granota que busquen el submarí. I, a més a més, que una
140 tempesta dificulta la busca perquè entre els núvols i els trons...

141 —El mar està dominat per la lluna i la lluna mana.

142 —Que també s'interessen per la lluna, vostès?

143 Era la dona de la cadenera que ja feia una estona que els escoltava. La nena va
144 acostar un dit a la gàbia i, sense tocar-la, va riure. El nen li va agafar la mà i la hi va fer
145 enretirar.

146 —Deixi la lluna en pau...

147 —El meu fillol, que em vindrà a buscar amb la moto, sempre diu que voldria ser el
148 primer home de la lluna.

149 —Estem parlant d'un submarí, senyora... Passo al dia 18: diu que estan gairebé
150 convençuts que allò de l'home granota mort era una falsa notícia.

151 —No deia que eren quatre?

152 —Sí. De primer deien un i després deien quatre, però el dia 18 diuen que és fals
153 que hagin trobat un home granota mort. I diu que els submarins continuen en el golf i
154 —ja els tenim aquí— que els homes granota, si els submarins...

155 —Fins ara només parlaven d'un submarí.

156 —Vol fer el favor... De vegades treuen importància a una notícia per no excitar el
157 públic.

158 —Però si només parlaven d'un home granota, per començar, i d'un submarí, com
159 s'entén que tot d'una surtin més homes granota i més submarins?

160 —Què vol que li digui? Que té raó vostè, que potser ni sap cap a on cau
161 l'Argentina, i perdoni? Faci el favor d'escoltar, o si no, pleguem.

162 —Potser valdria més...

163 —...i diu que els quatre homes granota, si els submarins no obeeixen les ordres
164 de rendir-se —que els llencen els ràdios argentins i nord-americans sense parar— els

«Questo nome.»	136
«Non dica sciocchezze. Dice che a Port Meyrin smentiscono che sia stato trovato	137
un uomo-rana. E proprio sotto la notizia della smentita c'è un'altra notizia che dice	138
che ci sono quattro uomini-rana che cercano il sottomarino. E, per giunta, che una	139
tempesta complica la ricerca perché tra le nuvole e i tuoni...»	140
«Il mare è dominato dalla luna e la luna comanda.»	141
«Vi interessate alla luna anche voi?»	142
Era la donna del cardellino che li stava ascoltando già da un po'. La bambina	143
avvicinò un dito alla gabbia, e senza toccarla, si mise a ridere. Il bambino le afferrò	144
la mano e gliela fece ritirare.	145
«Lasci in pace la luna...»	146
«Il mio figlioccio, che mi verrà a prendere con la moto, dice sempre che vorrebbe	147
essere il primo uomo sulla luna.»	148
«Stiamo parlando di un sottomarino, signora... Passo al giorno 18: dice che sono	149
quasi certi che la storia dell'uomo-rana morto era una notizia falsa.»	150
«Non diceva che erano quattro?»	151
«Sì. Prima dicevano uno e poi dicevano quattro, ma il giorno 18 dicono che è falso	152
che abbiano trovato un uomo-rana morto. E dice che i sottomarini si trovano ancora	153
nel golfo e —eccoli qui— che gli uomini-rana, se i sottomarini...»	154
«Finora parlavano soltanto di un sottomarino.»	155
«Vuole fare la cortesia... A volte sminuiscono una notizia per non mettere in agi-	156
tazione il pubblico.»	157
«Ma se parlavano soltanto di uomo-rana, all'inizio, e di un sottomarino, come si	158
spiega che tutt'a un tratto saltino fuori altri uomini-rana e altri sottomarini?»	159
«Cosa vuole che le dica? Che ha ragione lei, che forse non sa nemmeno da che parte	160
sta l'Argentina, e allora? Faccia la cortesia di ascoltare, altrimenti, la finiamo qui.	161
«Forse sarebbe il caso...»	162
«... e dice che i quattro uomini-rana, se i sottomarini non obbediscono agli ordini di	163
arrendersi —lanciati senza sosta dalle radio argentine e statunitensi— piazzeranno	164

165 encastaran quatre càrregues de plàstic, dues a cada banda, encara que hi hagin de
166 deixar la vida. I fixi's que ara ja diuen, sense miraments, els submarins... En plural.
167 Això vol dir que n'hi havia una nierada.

168 —No comprenc que una persona com vostè...

169 —Què vol dir una persona com vostè? Que combrego amb rodes de molí?

170 —Amb rodes no, amb moles.

171 —Si es pensa que em fa gràcia...

172 —No s'enfadi, home de Déu, no s'enfadi. I acabi d'explicar-m'ho que
173 l'escolto.

174 —L'escolto, l'escolto... Ara només queda la notícia bomba com aquell qui diu.

175 Veu? Amb grans titulars i a primera pàgina de dintre: el submarí ha estat atacat amb
176 càrregues de profunditat. I a més a més diu que s'han ofert nedadors atletes per
177 ajudar els homes granota. I diu que actuaran combinats la primera nit de lluna.

178 La dona de la cadenera va moure el cap amb els ulls una mica aclucats.

179 —Quan vindrà el meu fillol, ja veuran com els explicarà que té ganes d'anar a la
180 lluna. A la nit estudia això dels coets.

181 —I per què no hi va vostè a la lluna?

182 —Si tingués els anys del meu fillol... Ho saben vostès que a dintre del coet es
183 vola i que el menjar també vola i que vius cap per amunt cap per avall?

184 El nen va riure i va dir a la dona:

185 —Ens deixa passejar la cadenera?

186 —Què dius que què?

187 —A la meva germana li agradaria passejar la cadenera. Només una mica.

188 Agafada per la nansa.

189 —No, que és molt delicada i s'espantaria.

190 —Què vol aquest nen?

191 —Diu que la seva germaneta té ganes de passejar la cadenera i la senyora no ho
192 vol.

193 —Deixi'ls fer, i escolti, que ja s'acaba. Que n'és, de pesat, vostè amb la cadenera!

quattro cariche di plastico, due per lato, anche a costo di lasciarci la vita. E badi bene	165
che ormai dicono, senza alcun riserbo, i sottomarini... Al plurale. Questo significa	166
che ce n'era una nidiata.»	167
«Non mi capacito che una persona come lei...»	168
«Che cosa vuol dire una persona come lei? Che credo agli asini che volano?»	169
«Agli asini no, agli elefanti.»	170
«Se pensa di farmi ridere...»	171
«Non si arrabbi, benedetto uomo, non si arrabbi. E finisca di raccontare che	172
l'ascolto.»	173
«L'ascolto, l'ascolto... Non ci resta che la notizia bomba, come si suol dire. Vede?	174
A grandi titoli e nella pagina d'apertura : il sottomarino è stato attaccato con cariche di	175
profondità. E inoltre dice che si sono offerti nuotatori professionisti per aiutare gli	176
uomini-rana. E dice che faranno un'azione congiunta la prima notte di luna.»	177
La donna del cardellino scosse il capo con gli occhi socchiusi.	178
«Quando verrà il mio figlioccio, vedrete che vi racconterà che vuole andare sulla	179
luna. Di notte studia i razzi.»	180
«E perché non ci va lei sulla luna?»	181
«Se avessi gli anni del mio figlioccio... Lo sapete voi che dentro i razzi si vola e che	182
anche il mangiare vola e che si sta un po' a testa in su e un po' a testa in giù?»	183
Il bambino si mise a ridere e disse alla donna:	184
«Ci lascia portare a passeggio il cardellino?»	185
«Cosa dici?»	186
«Alla mia sorellina piacerebbe portare a passeggio il cardellino. Soltanto un pochino.	187
Tenendolo dalla maniglia.»	188
«No, è molto delicato e si spaventerebbe.»	189
«Cosa vuole questo bambino?»	190
«Dice che la sua sorellina vorrebbe portare a passeggio il cardellino e la signora	191
non vuole.»	192
«Li lasci fare, e mi stia a sentire, che abbiamo quasi finito. Che noia, lei, con questo	193

194 Diu que a l'últim queden només dues ambaixades que no han contestat al govern
195 argentí si els submarins són seus o no. Ja pot suposar quines. I que els submarins
196 juguen a amagar-se i que els qui els busquen ja no poden més.

197 —Tot això és una història inventada per distreure del coet a la lluna.

198 —I vostè s'ho creu?... Vostè, que es passa hores mirant les onades i pensant en la
199 fabricació de les petxines, troba que és important enviar un coet a la lluna, que no
200 sabem si hi ha arribat, que ens hem de refiar del que ens diuen?

201 —El meu fillol diu que si poden fer baixadors al voltant de la lluna mai més no
202 tindrem ni fred ni calor.

203 —El seu fillol més val que treballi.

204 —Es veu ben bé que vostès viuen de renda. Cada tarda vénen a perdre el temps.

205 Avui m'han vist perquè han anat una mica més lluny i han vingut a seure en el meu
206 banc. Però jo els veig cada dia. Si tinguessin les meves penes...

207 —Miri, la seva història...

208 —Va ser tot mirant la prunera que vaig tenir la mala visió... En havent rentat els
209 plats.

210 —Deixi'ns tranquils.

211 —Calli, no fa cap mal.

212 —Al vespre sempre m'abocava a la finestra de la cuina a mirar la prunera de sota.

213 Em feia patir molt, perquè vivia en el jardí d'una casa abandonada i
214 ningú no la regava i jo passava l'hivern pensant si a la primavera encara
215 seria viva.

216 —La prunera o vostè?

217 —La prunera. I quan acabava l'hivern no m'adormia en pau fins que li sortien els
218 brots com una respiració de la sang. Una nit em vaig quedar cega, ben cega. No veia
219 ni la prunera, ni la llum del fanal ni el cel damunt de tot, només negre i negre. Em
220 vaig posar dreta de pressa amb el nas ple d'olor de perill i, d'entremig del negre,
221 venint de lluny, es va anar acostant una figura fantasma a dins d'un llençol que li
222 venia balder i que es movia com la flama d'una espelma amb el vent que li fas quan li

cardellino! Dice che alla fine solo due ambasciate non hanno ancora comunicato al	194
governo argentino se i sottomarini sono loro. Può immaginare quali. E che i	195
sottomarini giocano a nascondino e chi li cerca non ne può più.»	196
«È tutta una storia inventata per distogliere l'attenzione dai razzi sulla luna.»	197
«E lei se la beve?... Lei, che passa ore a guardare le onde e a pensare alla formazione	198
delle conchiglie, pensa che sia importante spedire un razzo sulla luna, che non	199
sappiamo neanche se sia arrivato, e dobbiamo fidarci di quello che ci dicono?»	200
«Il mio figlioccio dice che se riescono a costruire stazioni attorno alla luna non	201
sentiremo mai più né freddo né caldo.»	202
«Il suo figlioccio è meglio che vada a lavorare.»	203
«Si vede proprio che voi vivete di rendita. Tutti i pomeriggi venite a perdere tempo.	204
Oggi mi avete notato perché vi siete spinti un po' più lontano e siete venuti a sedervi	205
sulla mia panchina. Ma io vi vedo tutti i giorni. Se aveste i miei problemi...»	206
«Guardi, la sua storia...»	207
«Fu mentre stavo guardando il susino che ebbi la brutta visione... Appena finito di	208
lavare i piatti.»	209
«Ci lasci in pace.»	210
«Zitto, non fa del male a nessuno.»	211
«La sera mi affacciavo sempre alla finestra della cucina a guardare il susino di sotto.	212
Mi dispiaceva molto, perché si trovava nel giardino di una casa abbandonata e non lo	213
innaffiava nessuno e io stavo tutto l'inverno a pensare se ci sarebbe stata un'altra	214
primavera.»	215
«Per il susino o per lei?»	216
«Per il susino. E quando finiva l'inverno non dormivo sonni tranquilli finché non	217
gettava i germogli, come se il sangue respirasse. Una notte diventai cieca,	218
completamente cieca. Non vedevo né il susino, né la luce del lampione né il cielo	219
lassù in alto, solo nero e poi ancora nero. Mi alzai in fretta e furia con l'odore del	220
pericolo nelle narici e in tutto quel nero, da lontano, si avvicinò una figura	221
fantasmatica dentro un lenzuolo che le stava largo e che si agitava come la fiamma di	222

223 passes pel davant. Per ulls tenia dos forats negres com si fossin
224 retallats en un paper i el negre fos el negre que ho omplia tot. I quan ja estava a punt
225 de morir-me, es va desfer. Vaig pensar: ja és mort. Ha mort a la guerra. Però no era
226 veritat. Era un avís. L'avís que s'acostava.

227 —Qui s'acostava?

228 —El meu marit... No és trist que jo hagi de venir totes les tardes a esperar el meu
229 fillol perquè quan plegui em dugui a dormir a casa seva?... La por em voltava per
230 dintre com una mala serp... Vaig tancar la finestra de la cuina i mai més no vaig
231 mirar la prunera en havent sopat.

232 —No deia que s'havia quedat cega?

233 —Per poder veure la visió. Va ser l'anunci que el meu marit, que havia anat amb
234 els de la Blava i que tothom donava per mort, havia tornat. Després de tants anys! I
235 no me'l puc treure de sobre, que vol viure amb mi i que vol viure amb mi.

236 —Tanqui la porta.

237 —Digui que no el vol.

238 —És el que vaig fer, però me'l trobava estirat en el replà esperant que tornés de la
239 feina. El primer dia, a les fosques, de poc que rodolo escales avall de l'ensopegada
240 que hi vaig donar... El vaig tenir tota la guerra nostra amagat a les golfes, perquè
241 vivíem en una casa només per nosaltres. I li pujava el menjar que em treia de la boca.
242 I ell amagat en el seu racó i només pensant en els
243 del comitè. Després no sé per quina sort, es va fer
244 de la Blava. I quan ja feia anys que em pensava que s'havia mort de fred amb la neu,
245 torna. Vell i brut, i de seguida pregunta per la Carlota, la nostra filla,
246 que va morir de pulmonia als quinze anys, i em carrega les culpes a mi.

247 I quan li dic que no el vull se m'estira al replà. I cada dia, quan sap
248 que sóc a casa, truca. Jo obro amb la cadena, miro, i torno a tancar sense
249 badar boca. I ell torna a trucar. I faig el sord. I torna. I torna... I jo boja per dintre i
250 sense saber què fer. I un dia em diu, per l'escletxa de la cadena,
251 que obrirà la porta amb un rossinyol i que tallarà el cap

una candela quando passandole davanti le fai vento. Al posto degli occhi aveva due 223
fori neri come se fossero stati ritagliati in un foglio e il nero fosse il nero che 224
riempiva tutto. E quando ormai mi sentivo morire, si dissolse. Pensai: è morto. È 225
morto in guerra. Ma non era vero. Era un segnale. Il segnale che stava arrivando.» 226
«Chi stava arrivando?» 227
«Mio marito... Non è triste che io debba venire tutte le sere a aspettare il mio 228
figlioccio perché quando ha finito di lavorare mi porti a dormire a casa sua?... La 229
paura mi si era insinuata dentro come una serpe velenosa... Chiusi la finestra della 230
cucina e non guardai mai più il susino dopo cena.» 231
«Non aveva detto che era diventata cieca?» 232
«Per poter avere la visione. Fu l'annuncio che mio marito, che era partito con la 233
Divisione Blu e che tutti davano per morto, era tornato. Dopo così tanti anni! E non 234
riesco a scrollarmelo di dosso, si ostina a voler vivere con me.» 235
«Chiuda la porta.» 236
«Gli dica che non lo vuole più.» 237
«È quello che ho fatto, ma me lo ritrovavo sdraiato sul pianerottolo ad aspettare che 238
tornassi dal lavoro. Il primo giorno, al buio, mi fa fatto inciampare e c'è mancato 239
poco che ruzzolassi giù dalle scale... Lo avevo tenuto nascosto nel solaio per tutta la 240
guerra, poiché vivevamo in una casa tutta per noi. E gli portavo su il mangiare che 241
mi toglievo di bocca. E lui nascosto nel suo cantuccio a pensare solo a quelli del 242
comitato. Poi non so per quale scherzo del destino, si era arruolato con quelli della 243
Divisione Blu. E quando erano anni ormai che pensavo fosse morto di freddo in 244
mezzo alla neve, torna. Invecchiato e sporco, e subito mi chiede di Carlota, nostra 245
figlia, che è morta di polmonite quando aveva quindici anni, e dà la colpa a me. E 246
quando gli dico che non lo voglio più mi si sdraia sul pianerottolo. E tutti i giorni, 247
quando sa che sono in casa, suona. Io apro con la catenella, guardo, e richiudo la 248
porta senza fiatare. E lui suona di nuovo. E io faccio orecchie da mercante. E suona 249
di nuovo. E di nuovo... E io che sto impazzendo e non so cosa fare. E un giorno mi 250
dice, attraverso la fessura della catenella, che aprirà la porta con un grimaldello e 251

252 a la cadernera. Que em traurà del llit i que em farà dormir a terra...

253 La nena ja feia estona que havia obert la porta de la gàbia i la cadernera havia
254 sortit. Havia estat un moment quieta damunt la falda de la dona, després havia saltat
255 a terra i havia començat a caminar amb els dos nens al darrera.

256 —Parlant del seu marit es quedarà sense cadernera.

257 —Qui li ha obert la porta?

258 —Vostè dirà... Els nens, que tenien ganes de passejar-la.

259 La dona es va aixecar, blanca com un paper.

260 —Miri'n d'agafar-la.

261 —I com vol que l'agafem? Té cada sortida, vostè!

262 —Volen dir als nens que no caminin?

263 —Nens, no camineu.

264 —Vigili que no vingui cap auto, que no l'aixafi. Potser d'aquí una estona
265 tornarà.

266 —Em sembla que ja l'ha vista prou.

267 —Pobra de mi... ara s'enfila a la barana. Han vist com vola i això que la setmana
268 passada la vaig eixalar?

269 —En comptes de parlar del coet i de la lluna i de les bromes del seu marit havia
270 d'haver vigilat les mans d'aquest parell.

271 —Està molt ben ensenyada, però li agrada el soroll del mar. Que no veuen que va
272 perduda i que ni em sent?... Aturin-lo! És el meu fillol que ve tallant les pedres.

273 Els dos homes es van posar al mig del passeig amb els braços estesos. El fillol va tenir
274 temps de frenar just arran del primer. Va girar la moto, la va arraconar i,
275 molt natural, va preguntar què passava. La dona li va dir que la cadernera
276 estava a punt de tirar-se al mar engegada pel soroll de l'aigua. Aleshores ell se'n va
277 anar cap a la nena, li va prendre la gàbia, va arrencar la porta, la va ensenyar a la
278 cadernera que mirava de reüll què feien i, mig ajupit, la hi va deixar tan a la vora com
279 va poder. La cadernera va fer un saltiró, se'ls va girar de cara amb el cap decantat i
280 l'ull rodó com una gallina, va obrir les ales i les va tornar a tancar. Es va estar una

taglierà la testa al cardellino. Che mi tirerà giù dal letto e mi farà dormire per terra...»	252
Già da un po' la bambina aveva aperto la porta della gabbia e il cardellino era	253
uscito. Era rimasto per un momento fermo sulla gonna della donna, poi era saltato a	254
terra e aveva iniziato a camminare con i due bambini al seguito.	255
«A furia di parlare di suo marito, si ritroverà senza cardellino.»	256
«Chi gli ha aperto la porta?»	257
«Veda un po' lei... I bambini, che avevano voglia di portarla a passeggio.»	258
La donna si alzò, bianca come un cencio.	259
«Cercate di prenderlo.»	260
«E come pretende che lo prendiamo? Ha certe uscite, lei!»	261
«Potete dire ai bambini di non camminare?»	262
«Bambini, non camminate.»	263
«Controlli che non arrivi una macchina, che non lo mettano sotto. Magari tra un	264
po' torna.»	265
«Mi sa che già l'ha vista abbastanza.»	266
«Povera me... ora sale sul parapetto. Avete visto come vola, nonostante la	267
settimana scorsa gli abbia tarpato le ali?»	268
«Invece di parlare del razzo e della luna e degli scherzetti di suo marito avrebbe	269
dovuto tenere d'occhio le mani di quei due.»	270
«È ben ammaestrato, ma gli piace il rumore del mare. Non vedete che è frastornato	271
e non mi sente neanche?... Fermatelo! È il mio figlioccio che arriva dritto sparato.»	272
I due uomini si piazzarono in mezzo alla passeggiata con le braccia protese. Il	273
figlioccio fece in tempo a frenare proprio a pochi centimetri dal primo. Girò la moto,	274
la parcheggiò e, con molta naturalezza, domandò cosa stesse succedendo. La donna	275
gli disse che il cardellino stava per gettarsi in mare accecato dal rumore dell'acqua.	276
Allora lui raggiunse la bambina, le prese la gabbia, scardinò la porticina, la mostrò al	277
cardellino che guardava di sottocchi cosa stessero facendo e, semiaccovacciato, gliela	278
mise il più vicino possibile. Il cardellino fece un salterello, si voltò verso di loro con	279
il capo piegato e l'occhio rotondo come quello di una gallina, aprì le ali e le richiuse.	280

281 estona quieta, escoltant. Tot d'una es va espolsar la cua, va estarrufar les plomes del pit,
282 s'hi va donar uns quants cops de bec i va saltar a terra d'una volada. Caminant es va
283 ficar a la gàbia.

284 —Hi ha entrat com una senyora...

285 El fillol va mirar la dona, que anava dient «com una senyora, com una senyora», es
286 va acostar a la gàbia per darrera i, tapant la porta amb la mà, la va alçar de terra.

287 —Tingui, i una altra vegada vigili més.

288 —Han estat aquests nens, que s'hi fonien, mentre parlava
289 de la lluna amb aquests senyors que parlaven del mar... I la
290 porta?

291 —Ja la tornaré a posar.

292 La va agafar pel braç i se la va endur cap a la moto. Quan la dona ja estava a punt
293 de pujar al carret, les criatures, totes dues alhora, van arrencar a plorar. Els dos homes,
294 que també se n'anaven, van aturar-se.

295 —Que plorin —va dir el fillol.

296 Però la dona se'ls va acostar amb la gàbia i els va preguntar per què ploraven i el
297 noiet va dir que s'havien perdut i que no sabien tornar a casa. A l'home alt li van caure
298 a terra tots els retalls de diari i es va ajupir a collir-los.

299 —Què diuen?

300 —Que s'han perdut.

301 El fillol els va preguntar si vivien a la vora. S'havia tret un mocador de la butxaca i
302 eixugava les llàgrimes i els mocs de la cara de la nena. El noiet va dir que no ho sabia,
303 que havien volgut veure el mar i que quan la seva mare no els trobaria
304 a casa es voldria matar perquè sempre es volia matar, fessin el que fessin,
305 perquè també es volia matar un dia que havien anat a mirar les parades de les
306 flors i la seva germaneta, que no sabia el que feia,
307 havia agafat una flor amb el coll trencat que la florista havia llençat a terra
308 perquè no servia per a posar-la al ram que estava fent. Aquella nit la seva
309 mare havia tingut una malaltia que li feia fer bots adormida i cada bot els

Rimase un istante fermo, in ascolto. Tutt'a un tratto si scrollò la coda, gonfiò le	281
piume del petto, si diede qualche beccata e saltò a terra d'un balzo. Camminando si	282
infilò nella gabbia.	283
«Un ingresso da signore...»	284
Il figlioccio guardò la donna, che continuava a ripetere «da signore, da signore», si	285
avvicinò alla gabbia da dietro e, tappando l'apertura con la mano, la sollevò da terra.	286
«Tenga, e la prossima volta stia più attenta.»	287
«Sono stati questi bambini, che morivano dalla voglia di giocare con il cardellino,	288
mentre parlavo della luna con questi signori che parlavano del mare... E la	289
porticina?»	290
«Poi la rimetto.»	291
La prese per il braccio e la condusse verso la moto. Quando la donna stava per salire	292
sul carrozzino, i bambini, all'unisono, ruppero in lacrime. I due uomini, che pure se	293
ne stavano andando, si fermarono.	294
«Lasciali piangere» disse il figlioccio.	295
Ma la donna si avvicinò con la gabbia e domandò loro perché piangevano e il	296
bimbetto disse che si erano persi e che non sapevano come tornare a casa. All'uomo	297
alto caddero a terra tutti i ritagli di giornale e si chinò a raccogliarli.	298
«Cosa dicono?»	299
«Che si sono persi.»	300
Il figlioccio chiese se abitavano vicino. Aveva tirato fuori un fazzoletto di tasca e	301
asciugava le lacrime e il moccio dal volto della bambina. Il bimbetto disse che non lo	302
sapeva, che avevano voluto vedere il mare e che quando la loro mamma non li avesse	303
trovati a casa si sarebbe ammazzata, perché si voleva sempre ammazzare, qualsiasi	304
cosa facessero, perché si voleva ammazzare anche un giorno che erano andati a	305
vedere i banchi dei fiori e la sua sorellina, che non sapeva quel che faceva, aveva	306
preso un fiore con lo stelo rotto che la fiorista aveva buttato per terra perché non	307
serviva più per metterlo nel mazzo che stava facendo. Quella notte la loro madre	308
aveva avuto una malattia che la faceva saltare nel sonno e ogni salto li svegliava	309

310 despertava perquè dormien junts. La dona de la cadenera li va preguntar
311 què feia el seu pare, de què treballava, i ell va dir que no tenia pare, però
312 que la nena en tenia dos, un soldat i un dependent, que sempre els regalaven
313 xocolata amb avellanes a dintre. Mentre el nen parlava, la nena havia obert
314 una mà i sense dir res ensenyava una lluentina que s'havia tret de la
315 butxaca de la faldilla, i la dona va dir «mirin què ens ensenya», i el
316 noieta va explicar-li que havia caigut del vestit que la seva mare es posava per
317 treballar. I que en tenia un altre, vermell, amb el baix de la faldilla estarrufat, i que
318 quan el duia i cantava la seva mare figurava un clavell que s'estava morint
319 de set. Que una vegada els havia ensenyat com s'anava decantant fins que quedava
320 estirada a terra. I la nena va fer un giravolt.

321 —Els hauran de dur a la policia —va dir l'home alt, que ja havia collit els
322 retalls de diari.

323 —Per què a la policia?

324 —Perquè els busquin la casa.

325 —Sent?... Diu que viuen a sota d'una muntanya.

326 —No hi ha altre remei que dur-los a la policia.

327 El fillol va dir que ell se n'encarregaria i amb una criatura a cada mà i la dona al
328 darrera se'n va anar cap a la moto. S'hi van encabir com van poder, el fillol va
329 agafar el manillar, va engegar el motor d'un cop de peu, va fer girar la moto i tots
330 plegats amb un gran terrabastall se'n van anar passeig enllà.

331 —Què me'n diu?

332 —Vostè mateix... Una noia que ensenya les cames, uns nens que s'han perdut,
333 una bona dona que veu visions... Quan penso que teníem una tarda tan ben co-
334 mençada...

335 —Miri, que la mare dels nens ensenyi el que vulgui. Tant se me'n dona.

336 Però que tanqui els nens al pis. Si els deixa anar pels carrers, d'aquí uns
337 quants anys seran un parell de trinxeraires i en comptes d'obrir gabietes d'ocell li
338 robaran la cartera.

perché dormivano assieme. La donna del cardellino gli domandò cosa 310
faceva il padre, qual era il suo lavoro, e lui le disse che non aveva un padre, ma che 311
la bambina ne aveva due, un soldato e un commesso, che regalavano sempre loro 312
cioccolato con dentro le nocchie. Mentre il bambino parlava, la bambina aveva 313
aperto una mano e senza dire nulla mostrava un lustrino che aveva tirato fuori dalla 314
tasca della gonnellina, e la donna disse «guardate cosa ci sta facendo vedere», e il 315
bimbetto spiegò che era caduto dal vestito che la loro madre si metteva per lavorare. 316
E che ne aveva un altro, rosso, con l'orlo della gonna arricciato, e che quando lo 317
indossava e cantava la loro madre mimava un garofano che stava morendo di sete. 318
Che una volta gli aveva mostrato come si piegava fino a restare sdraiata a terra. E la 319
bambina fece una giravolta. 320

«Dovrete portarli alla polizia» disse l'uomo alto, che aveva raccolto i ritagli di 321
giornale.» 322

«Perché alla polizia?» 323

«Perché trovino la loro casa.» 324

«Sente?... Dice che abitano sotto una montagna.» 325

«Non c'è altra soluzione che portarli alla polizia.» 326

Il figlioccio disse che se ne sarebbe occupato lui e con un bimbo per mano e la donna 327
al seguito si diresse verso la moto. Si accomodarono come meglio poterono, il 328
figlioccio afferrò il manubrio, accese il motore con un colpo di pedivella, girò la 329
moto e tutti assieme con un grande strepito se ne andarono lungo la passeggiata. 330

«Che ne dice?» 331

«Faccia lei... Una ragazza che mostra le gambe, dei bambini che si sono persi, 332
una brava donna che ha le visioni... Se penso che avevamo iniziato il pomeriggio così 333
bene...» 334

«Guardi, che la madre dei bambini mostri quel che le pare. Per quel che mi 335
importa. Ma che chiuda i bambini in casa. Se li lascia girare per strada, tra qualche 336
anno saranno un paio di delinquentelli e invece di aprire gabbiette di uccelli le 337
ruberanno il portafoglio.» 338

339 —A qui?

340 —A vostè.

341 —I per què a mi?

342 —És un dir. A qui sigui. I la senyora de la cadenera hi ha hagut un moment que
343 em venien ganes de clavar-li una garrotada. Al capdavant si el seu marit va anar a la
344 guerra i amb les neus, va ser perquè persones com vostè i jo poguéssim viure
345 tranquil·les. De les coses, cal anar al fons.

346 —Vostè sempre vol anar al fons de tot. Al fons del mar. Jo també els veig, els
347 pobles fantasma, amb peixos pels carrers. I les petxines del néixer. Però el que no sé
348 veure és que en un musclo hi hagi cap misteri.

349 —No? I en la vida tampoc no n'hi veu?

350 —En les ostres, encara... Per allò de la perla. Però, la veritat sigui dita, trobo que
351 hi ha més vida en un motor d'explosió que en una pastanaga. I de les petxines, no
352 me'n parli. Totes a dintre de l'aigua que les renta sense parar mentre elles es van
353 atipant de sorra...

354 —No digui més ruqueries...

355 —Quan vostè se les menja, què els troba, a dins?

356 L'home alt es va aturar i va mirar una estona l'altre sense dir res amb una mà
357 damunt de la barba.

358 —Ja fa temps que ens coneixem i en el fons estem d'acord. A vostè li agraden les
359 ciències naturals i a mi m'agrada la mecànica. I, parlant d'una altra cosa, on són les
360 castanyes?

361 —Quines castanyes?

362 —Les que havíem comprat tot venint per menjar-nos-les en el banc... No se les
363 havia ficat a la butxaca de l'impermeable?

364 —No. Ha estat vostè que les ha guardades.

365 —Doncs les he perdudes. Potser me les han preses els nens. Tampoc no haurien
366 valgut res, fredes. Anem-ne a comprar, què li sembla?

367 —I explicarem a la castanyera la història del submarí. La deixarem amb un pam
368 de boca.

«A chi?»	339
«A lei.»	340
«E perché a me?»	341
«È un modo di dire. A chi capita. E alla signora del cardellino c'è stato un momento che mi veniva voglia di tirarle una bastonata. Alla fin fine se suo marito se ne è andato in guerra e tra le nevi, è perché persone come lei e io potessimo vivere tranquilli. Bisogna andare a fondo, nelle cose.»	342 343 344 345
«Lei vuole andare sempre a fondo di tutto. In fondo al mare. Li vedo anch'io, i paesi fantasma, con i pesci per le strade. E le conchiglie neonate. Ma quello che non riesco a vedere è che in una cozza ci sia un qualche mistero.»	346 347 348
«No? E neppure nella vita ne vede?»	349
«Nelle ostriche, ancora ancora... Per via della perla. Ma, a onor del vero, trovo che ci sia più vita in un motore a scoppio che in una carota. E delle conchiglie, non me ne parli. Completamente sommerse dall'acqua che le lava senza sosta mentre loro si ingozzano di sabbia...»	350 351 352 353
«Non dica altre scemenze.»	354
«Quando lei le mangia, cosa ci trova, dentro?»	355
L'uomo alto si fermò e guardò per un istante l'altro senza dire nulla con una mano sul mento.	356 357
«Ormai è un po' che ci conosciamo e in fondo siamo d'accordo. A lei piacciono le scienze naturali e a me piace la meccanica. E, cambiando argomento, dove sono le castagne?»	358 359 360
«Quali castagne?»	361
«Quelle che avevamo comprato per strada per mangiarcele sulla panchina... Non le aveva messe nella tasca dell'impermeabile?»	362 363
«No. È stato lei a metterle via.»	364
«Allora le ho perse. Forse me le hanno prese i bambini. In ogni caso non sarebbero state un granché, fredde. Andiamo a comprarne altre, che gliene pare?»	365 366
«E racconteremo alla signora delle castagne la storia del sottomarino. La lasciamo a bocca aperta.»	367 368

369 —Potser ens dirà que se li acaba de morir el marit escanyat o que té la lepra. Ja
370 estic fins al capdamunt de les tristeses dels altres... Miri, miri, com s'enrabia...
371 —Qui?
372 —El mar.
373 —Deu estar tip de sentir-nos.
374 —I jo de sentir-li les onades. S'imagina el ràdio-escolta a la Patagònia, tan
375 tranquil...
376 —I voltat d'espies. Encara s'ho creu, tot això?
377 —Ho duien els diaris.
378 —Apa, apa, en té de bones, vostè...
379 I se'n van anar sense dir res. Aviat van arrencar a córrer perquè es va posar a
380 ploure.

«Magari ci dirà che le è appena morto il marito soffocato o che ha la lebbra. Ne ho	369
fin sopra i capelli delle tristezze degli altri... Guardi, guardi, come si infuria...»	370
«Chi?»	371
«Il mare.»	372
«Deve essere stufo di sentirci.»	373
«E io di sentire le sue onde. S'immagina il radioascoltatore in Patagonia, bello	374
tranquillo...»	375
«E circondato da spie. Ancora se la beve, tutta questa storia?»	376
«Lo dicono i giornali.»	377
«Su, su, ne dice di belle, lei...»	378
E se ne andarono senza dire niente. Poco dopo si misero a correre perché	379
aveva iniziato a piovere.	380

«L’elefant» / «L’elefante»

«L'elefant»

1 Per què no s'acosta una mica més? Posi's sota el meu paraigua... A vostè,
2 l'he vist altres vegades, tot passant, davant la gàbia dels serpentaris... El
3 serpentari és una mena d'ocell que no m'agrada. Hi ha bèsties que fan coses molt
4 estranyes. Ja sé que tirar una serp enlaire i enlaire i enlaire i trepitjar-la
5 fins que és morta no deixa de ser natural en un ocell que viu de menjar
6 serps. Però m'agrada més el camaleó: un cop de llengua, i *ora pro nobis...*
7 Aquesta plugeta m'omple el cor de pau. Ahir, abans de ficar-me al llit, vaig treure el
8 cap per la finestra. Hi havia un núvol petit a ponent, i vaig pensar que avui tindriem
9 pluja, i miri-se-la! M'agrada, no es pensi. Sobretot perquè és diumenge: la claror
10 grisa que et fa venir ganes de ronsejar una mica pel llit, les fulles amb
11 el doble de pes, i els paraigües, aquesta eina tan plena d'astúcia. Tot aniria de
12 primera, si no fos el joc de les barnilles. ¿No ha tingut mai por, vostè, que no li
13 fiquessin una barnilla de paraigua a l'ull? Potser és una cosa que no ha passat
14 mai a la vida, però contra la por no es pot fer res. Digui-m'ho a mi!
15 Sempre penso que arribo a la mida justa de la punta i que un
16 petit gronxament del paraigua i la barnilla dintre l'ull és tot u...
17 Miri, miri, ja surt! Quan el veig sortir del cau i que s'acosta amb
18 aquesta gran calma... Veu com aixeca la trompa? Ve de dormir, i encara
19 porta palla a l'esquena. Respira l'aire que la pluja ha netejat i, de passada, ens

«L'elefante»

Perché non si avvicina un po' di più? Si metta sotto il mio ombrello... Lei, l'ho vista 1
altre volte, mentre passavo, davanti alla gabbia dei serpentari... Il serpentario è un 2
tipo di uccello che non mi piace. Ci sono animali che fanno cose veramente strane. 3
Lo so che lanciare un serpente in aria una volta e un'altra e un'altra ancora e 4
calpestarlo finché non muore è del tutto naturale per un uccello che si nutre di 5
serpenti. Ma mi piace di più il camaleonte: un colpo di lingua, e ora pro nobis... 6
Questa pioggerellina mi riempie il cuore di pace. Ieri, prima di andare a letto, mi 7
sono affacciato alla finestra. C'era una piccola nube a ponente e ho pensato che oggi 8
avremmo avuto pioggia, e guardi un po'! Mi piace, non creda. Soprattutto perché è 9
domenica: la luce grigia che ti fa venire voglia di crogiolarti un po' nel letto, le foglie 10
che pesano il doppio, e gli ombrelli, questi congegni così ingegnosi. Andrebbe tutto a 11
meraviglia, se non ci fosse il corredo di stecche. Non ha mai avuto paura, lei, che le 12
ficcassero una stecca d'ombrello nell'occhio? Probabilmente è una cosa che non è 13
mai successa ma contro la paura non si può fare niente. Non me lo dica! Penso 14
sempre di trovarmi proprio all'altezza della punta, un piccolo movimento 15
dell'ombrello ed ecco che ti ritrovi la stecca nell'occhio, è questione di un attimo... 16
Guardi, guardi, sta uscendo! Quando lo vedo uscire dalla tana e avvicinarsi con 17
questa calma... Vede come alza la proboscide? Si è appena svegliato e ha ancora la 18
paglia sul dorso. Respira l'aria che la pioggia ha ripulito e già che c'è ci saluta... Sa 19

20 saluda... Sap qui va establir l'orde de l'elefant? Canut IV, que era un rei de
21 Dinamarca del segle dotzè. Veu? A vostè, que probablement ell coneix menys
22 que no pas a mi, se'l mira de reüll; és a dir, l'estudia. Si vostè no estigués assegut al
23 meu costat, ja el tindria ran de reixa i amb la trompa estirada, mendicant les galetes...
24 Doncs sí: Canut IV, a Dinamarca. No ho troba estrany? El va reorganitzar
25 Cristià V, l'any mil sis-cents noranta-tres; m'ho sé de memòria. I diu que va ser
26 modificat l'any... esperi's... ho tinc al cap, dins de calaixets; el que passa és que de
27 vegades hi ha calaixets que he d'estar una estona estirant, estirant, abans de poder-los
28 obrir... l'any mil vuit-cents vuit. La memòria que tinc més desenrotllada és la de les
29 dates. El mil vuit-cents vuit. Vostè i jo qui sap on érem... ¿No troba que estem bé,
30 asseguts, i sentint picar la plugeta damunt la tela tibant?... I poca gent, els dies de
31 pluja. Els dies que plou s'encauen. Sobretot el diumenge al matí. ¿No li agrada sentir
32 aquesta olor de fulla neta i de terra fresca, i veure aquesta bona bestiassa aquí al
33 davant? Ha de pensar que tot el que està relacionat amb els elefants m'interessa. Veu?
34 La condecoració figura un elefant carregat amb una torre, i aquesta torre s'aguanta amb
35 un cordó blau que passa per sota el ventre de l'elefant, de banda a banda. És bonic,
36 eh? Les persones a qui el rei concedia l'orde duien calça de setí blanc, abric de
37 vellut carmesí amb cua, i barret amb ploma. Anaven molt mudats, no li sembla?
38 Calli, calli... i faci veure que no mira, per no espantar-lo... Però fixi's com es va
39 acostant... Si enraonem com si res, aviat posarà la trompa damunt
40 la barana... Xu-Iu-Hua, rei de Siam, va fundar l'orde de l'elefant l'any mil
41 vuit-cents noranta: una medalla amb una cinta vermella ribetejada de verd.
42 Aquests colors estan separats per dues ratlles, l'una blava, l'altra groga... Ara se'ns ha
43 girat d'esquena... ¿Vol veure com el faig girar de cara en un no res? Així que
44 sentirà els garranyics-garranyecs de la paperina. Miri com belluga les orelles i com
45 dissimula. El poca-vergonya! Aquest temps el deu fer posar nerviós. Ni sol ni pluja,
46 només aquesta mica de xim-xim. Els dies de sol no fa mai això... posa
47 la trompa damunt la reixa com un home, al primer garranyec del paper...
48 provarem una altra cosa: ratolí, que no vols una galetona? Li dic ratolí perquè té

chi istituì l'ordine dell'elefante? Canuto IV, che era un re di Danimarca del 20
dodicesimo secolo. Vede? Lei, che probabilmente conosce meno di me, la guarda di 21
sottecchi; cioè, la sta studiando. Se lei non fosse seduto al mio fianco, me lo 22
ritroverei già vicino alla recinzione con la proboscide allungata, a mendicare i 23
biscotti... Dunque, sì: Canuto IV, in Danimarca. Non lo trova strano? Fu 24
riorganizzato da Cristiano V, nel milleseicentonovantatré; lo so a memoria. E si dice 25
che fu modificato nel... aspetti... ce l'ho in testa, dentro i cassettini; ma a volte ci sono 26
cassettini che devo stare un po' a tirare e tirare, prima di riuscire ad aprirli... nel 27
milleottocentootto. Le date sono la cosa per cui ho più memoria. Milleottocentootto. 28
Io e lei chissà dove eravamo... Non trova che si stia bene, seduti, a sentire 29
picchiare la pioggia sulla tela tesa?... E c'è poca gente, nei giorni di pioggia. Nei 30
giorni in cui piove si rintanano. Soprattutto la domenica mattina. Non le piace sentire 31
questo odore di foglie pulite e di terra fresca, e vedere questa bella bestiolona qui 32
davanti? Deve sapere che tutto quello che riguarda gli elefanti mi interessa. Vede? 33
L'insegna raffigura un elefante che regge una torre, e questa torre è sostenuta da un 34
cordone blu che passa sotto il ventre dell'elefante, da fianco a fianco. Bello, eh? Le 35
persone che il re insigniva dell'ordine indossavano pantaloni di raso bianco, giacca a 36
coda lunga di velluto cremisi e berretto con la piuma. Erano molto ben vestiti, non le 37
pare? Zitto, zitto... faccia finta di non guardare, per non spaventarlo... Ma osservi 38
come si avvicina... Se chiacchieriamo come se niente fosse, presto appoggerà la 39
proboscide sulla ringhiera... XuYuhua, re del Siam, fondò l'ordine dell'elefante 40
nell'anno milleottocentonovanta: una medaglia con un nastro rosso orlato di verde. 41
Questi colori sono separati da due strisce, una blu, l'altra gialla... Adesso ci ha dato 42
le spalle... Vuole vedere come lo faccio voltare in un baleno? Non appena sentirà i 43
cric crac del cartoccio. Guardi come muove le orecchie e fa finta di niente. 44
Che faccia di bronzo! Questo tempo deve renderlo nervoso. Né sole né pioggia, 45
soltanto questo po' di acquerugiola. Nelle giornate di sole non fa mai così... posa la 46
proboscide sulla recinzione come un essere umano, al primo crac del cartoccio... 47
proviamo con un'altra cosa: topolino, non lo vuoi un bel biscotto? Lo chiamo 48

49 aquest color de rata. No sé per què dintre tenen la pell tan arrugada. Aguantí'm el
50 paraigua, faci'm el favor. Té, petit, té. No havia fet mai el desmenjat d'aquesta
51 manera. Potser és perquè vostè no li agrada. O potser està malalt. El parc, a les
52 tardes, s'omple de criatures que l'enfarfeguen amb rosegons de pa; ell se'ls menja per
53 compliment. Però ja se'n cansarà, d'estar amb el cap cot i amb la trompa entre les
54 dents. És una qüestió de paciència. Mentre fa el bot li llegiré el que diu
55 el Fabra. Ho tinc copiat en aquest paper que sempre duc
56 a la cartera. Comença amb «Elefant» i, després, posa el gènere: masculí. Diu que és
57 un mamífer del grup dels proboscidis i que és el més gros dels animals terrestres, de
58 pell gruixuda... ja ho sabíem... desproveïda de pèl, amb el nas
59 prolongat en forma de trompa prènsil... no li agrada, aquesta paraula?... prènsil...
60 i dues incisives molt llargues, els ullals, que forneixen la major part del vori del
61 comerç. Aquelles figuretes decantades!... Comprèn dues espècies: l'elefant de l'Índia
62 i l'elefant de l'Àfrica... A l'Índia els pinten. No ho ha vist mai a les actualitats? Els
63 pinten fulles vermelles amb ribet d'or, i verdes i blaves, i els fan anar a
64 la festa... La forca d'un elefant fa esgarriar. A cops de trompa
65 t'arrasen un bosc. En fi... encara no s'ha bellugat? Ja ho tinc: li fa por
66 el paraigua. Tanquem-lo; plou tan poc, que no val la pena que el tinguem obert.
67 I ara estiguem una estona quiets i observem. Què li deia? Miri-se'l com fa ballar
68 la trompa i riu tot d'una perquè l'hem entès... Miri, miri com es posa la trompa
69 damunt el front. Ratolí! Corri, aguantí'm la paperina. Té, bon
70 minyó... ¿Ha vist amb quina polidesa ha agafat la galeta i se l'ha ficada a la boca? Si
71 sempre ho dic, jo: a les bèsties no els hem d'ensenyar res. Són elles que... Vinga, noi,
72 una altra galeta! Apa, senyor elefant, que deia la Mariona,
73 esmorzi. Era la meva petita. Ens va caure del cel quan érem grans, i
74 la meva dona s'hi va quedar... Cada diumenge veníem a veure l'elefant... Miri,
75 miri com s'atipa. M'estic de prendre sucre amb el cafè amb llet per poder-li dur

topolino perché ha questo colore da topo. Non so perché diamine abbiano la pelle 49
 così rugosa. Mi tenga l'ombrello, mi faccia la cortesia. Tieni, piccolo, tieni. Non 50
 aveva mai fatto l'inappetente in questo modo. Forse è perché lei non gli piace. O 51
 forse è malato. Il parco, di sera, si riempie di bambini che lo ingozzano di tozzi di 52
 pane; lui se li mangia per educazione. Ma si stancherà di starsene a testa bassa e con 53
 la proboscide fra le zanne. È questione di pazienza. Intanto che ci tiene il broncio le 54
 leggo cosa dice il Fabra.¹ L'ho ricopiato su questo pezzo di carta che tengo sempre 55
 nel portafoglio. Inizia con «Elefante» e, poi, mette il genere: maschile. Dice che è un 56
 mammifero del gruppo dei proboscidiati e che è il più grosso tra gli animali terrestri, 57
 dalla pelle spessa... questo lo sapevamo già... sprovvista di peli, con il naso 58
 prolungato a forma di proboscide prensile... Non le piace, questa parola?... prensile... 59
 e due incisivi molto lunghi, le zanne, che forniscono la maggior parte dell'avorio in 60
 commercio. Quelle statuine inclinate!... Comprende due specie: l'elefante indiano e 61
 l'elefante africano... In India li dipingono. Non l'ha mai visto nei documentari? Li 62
 dipingono con foglie vermiglie contornate d'oro, e verdi e blu, e li portano alle 63
 cerimonie... La forza di un elefante è impressionante. A colpi di proboscide ti radono 64
 al suolo un bosco. Comunque... non si è ancora mosso? Ci sono: ha paura 65
 dell'ombrello. Chiudiamolo; piove così poco che non vale la pena tenerlo aperto. E 66
 ora restiamo un attimo fermi e osserviamo. Cosa le dicevo? Guardi un po' come agita 67
 la proboscide e tutt'a un tratto ride perché l'abbiamo capito... Guardi, guardi come si 68
 porta la proboscide alla fronte. Topolino! Corra, mi tenga il cartoccio. Tieni, bel 69
 bambino... Ha visto con quale grazia ha preso il biscotto e se l'è messo in bocca? Lo 70
 dico sempre, io: agli animali non abbiamo nulla da insegnare. Sono loro che... Forza, 71
 ragazzo, un altro biscotto! Su, signor elefante, come gli diceva Mariona, faccia 72
 colazione. Era la mia piccina. Ci piovve dal cielo che eravamo già anziani, e mia 73
 moglie ci rimise la vita... Tutte le domeniche venivamo a vedere l'elefante... Guardi, 74
 guardi come si rimpinza. Mi privo dello zucchero nel caffelatte per potergli portare i 75

1. *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1932, dizionario della lingua catalana considerato normativo fino al 1995. (N. de la t.)

76 galetes. I esperi's, que encara no ho ha vist tot. Quan sent que rebrego
77 la paperina i veu que la tiro a la paperera —i això vol dir que la broma
78 de menjar galetes s'ha acabat—, doblega les potes del davant i em fa la reverència.
79 Doni'm la paperina; ja ho veurà. Ho veu? Només la hi ensenyo. El faig guiar una
80 mica... Si hagués vist la Marioneta com reia, amb l'elefant. El dia que li
81 vaig explicar tot allò d'aquells senyors amb calça de setí i l'abric vermell i l'elefant
82 amb la torre a l'esquena, estàvem asseguts com ara estem asseguts vostè i jo...
83 Obria uns ulls!... I va estar recollida tot el camí de tornada: es veia que
84 rumiava les coses que li havia explicat, i m'agafava la mà i
85 estrenyia fort... Un any abans de morir es va tornar més trapella... Em prenia el
86 calçador, que sempre tinc al calaix de la tauleta de nit, i me'l ficava al
87 butxacó de l'americana. No sé pas com s'ho feia perquè no la veiés. Jo ni li deia
88 res. Cada vegada que em trobava amb el calçador a la butxaca, el tornava al calaix de
89 la tauleta de nit sense badar boca... Pobreta! De vegades em penso que me la vaig esti-
90 mar poc. Ja m'ho deien els amics: un home no serveix per a pujar una nena. Quan
91 ja va ser morta vaig llegir no sé on que les persones grans no entenen les criatures
92 perquè elles encara van amb el cel que els vam posar a dintre en fer-les,
93 i que nosaltres ja no recordem. Potser ella hauria volgut que li hagués dit: «Altra
94 vegada el calçador?» fent l'enrabiada per fer-la riure. Però jo pensava que ja estava bé
95 no dir-li res, i que juguéssim així... El primer dia que li vaig fer donar una
96 galeta a l'elefant, perdoni, estava escagassada. Però quan va veure que
97 el ratolí li prenia la galeta com vostè veu que fa, amb aquesta tenalleta
98 carnosa, amb aquesta pulcritud... vinga riure i saltar. Era la meua reina. Miri, només
99 queda una galeta... I jo que em pensava que estava malalt. Per a ell aquestes galetes
100 deuen ser molt menys que un terròs de sucre; no li sembla? Hi cap molt de menjar, a
101 dintre d'un elefant. Apa, fill meu, va l'última! I ara ve el bo: fixi-s'hi, veu?
102 Rebrego la paperina, la rebrego a poc a poc, estiro el braç amb calma,
103 amb una gran calma... miri com segueix el braç amb la mirada... i pam!, llenço la
104 paperina. I ja tenim la reverència. Que n'és, de delicat! Jo no sé si s'ha fixat que les

biscotti. E aspetti, che ancora non ha visto tutto. Quando sente che appallottolo il 76
cartoccio e vede che lo butto nel cestino —e questo sta a significare che il giochetto 77
di mangiare i biscotti si è concluso— piega le zampe anteriori e mi fa la riverenza. Mi 78
dia il cartoccio; stia a guardare. Vede? Glielo mostro soltanto. Lo faccio penare un 79
po'... Se avesse visto Mariona come rideva con l'elefante. Il giorno in cui le 80
raccontai tutta la storia di quei signori con i pantaloni di raso e la giacca rossa e 81
l'elefante con la torre sul dorso, eravamo seduti come siamo seduti ora io e lei... 82
Faceva tanto d'occhi!... E rimase assorta per tutta la strada del ritorno: si vedeva che 83
stava rimuginando sulle cose che le avevo raccontato, e mi afferrava la mano e me la 84
stringeva forte... Un anno prima di morire era diventata più dispettosa... Mi prendeva 85
il calzascarpe, che tengo sempre nel cassetto del comodino, e me lo infilava nella 86
tasca della giacca. Non so come faceva perché non la vedessi. Io non le dicevo 87
niente. Ogni volta che mi ritrovavo il calzatoio in tasca, lo rimettevo nel cassetto del 88
comodino senza aprire bocca... Poverina! A volte credo di averle voluto poco bene. 89
Me lo dicevano gli amici: un uomo non è in grado di crescere una bambina. Quando 90
ormai era morta lessi non so dove che noi adulti non capiamo i bambini perché loro 91
sono ancora accompagnati dal cielo che gli abbiamo trasmesso nel concepirli e che noi 92
non ricordiamo più. Forse lei avrebbe voluto che le dicessi: «Ci risiamo con il 93
calzatoio?» con fare arrabbiato per farla ridere. Ma io pensavo che andasse bene non 94
dirle niente, e che giocassimo così... Il primo giorno in cui le feci dare un biscotto 95
all'elefante se la stava facendo sotto, con rispetto parlando. Ma quando vide che il 96
topolino le prendeva il biscotto come può vedere anche lei, con questa tenaglietta 97
carnosa, con questa eleganza... giù a ridere e saltare. Era il mio tesoro. Guardi, resta solo 98
un biscotto... E io che credevo fosse malato. Per lui questi biscotti devono essere molto 99
meno di una zolletta di zucchero, non le pare? Ce ne sta molto di cibo, dentro un 100
elefante. Su, figliolo, questo è l'ultimo! E adesso viene il bello: stia attento, vede? 101
Appallottolo il cartoccio, lo appallottolo lentamente, allungo il braccio con calma, con 102
una gran calma... guardi come segue il braccio con lo sguardo... e zac! lancio il 103
cartoccio. Ed ecco la riverenza. Quant'è delicato! Non so se ci ha fatto caso che le 104

105 figuretes fetes d'ullal d'elefant tenen una mena de gràcia... I ara cap a casa a
106 fer-me el dinar. Veig que es comença a aclarir, i si surt el sol, això s'omplirà en un
107 no res. Anem, anem. Si es vol arribar fins a la gàbia del serpentari,
108 l'acompanyaré una mica: em ve de passada.

statuine ricavate dalle zanne d'elefante hanno una sorta di grazia... E ora vado a casa a	105
prepararmi il pranzo. Vedo che si sta aprendo e, se esce il sole, qui si riempirà in un	106
baleno. Andiamo, andiamo. Se vuole arrivare fino alla gabbia dei serpentari,	107
l'accompagno per un pezzo: mi è di strada.	108

Bibliografia

- ARNAU, Carme. *Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda: El mite de la infantesa*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, 1982, p. 243-245.
- «Mercè Rodoreda, contista (1933-1974): una aproximació a la seva evolució i influències». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 215-239.
- *Memòria i ficció en l'obra de Mercè Rodoreda*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Fundació Mercè Rodoreda, 2000.
- AULET, Jaume. «Mercè Rodoreda i els seus *Vint-i-dos contes*, ni més ni menys». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 457-471.
- BALAGUER, Josep Maria. «La brevetat com a estratègia de reflexió literària en el grup de Sabadell». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 143-163.
- CEBALLOS FERNÁNDEZ, LEONOR. *La evolución de la voz femenina en el cuento español entre los grupos generacionales de «Las Hijas de la Posguerra» y «Las Hijas de la Democracia»* [en línia]. University of Nebraska-Lincoln, gener 2007. <<http://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI3275067>> [Consulta: 16 agost 2011]
- CONTRÍ I CIREROL, Imma; CORTÉS I ORTS, Carles. «La narrativa de Mercè Rodoreda com a model de llengua: presència del registre oral en el text literari». A: MARTINES, Vicent (cur.). *Llengua, societat i ensenyament*. Vol. II. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2003, p. 93-125.
- CORTÉS I ORTS, Carles. «La narrativa breu de Mercè Rodoreda en els anys 30». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril

- 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 301-322.
- CUENCA, Maria J. «Mecanismos conversacionales en la narrativa breu de Mercè Rodoreda: el diàleg monològat». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 399-416.
- ENCINAR, Ángeles. «Mercè Rodoreda: hacia una fantasía liberadora». *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, 11, 1.
- GLENN, Kathleen M. «Muted voices in Mercè Rodoreda's *La meva Cristina i altres contes*». *Catalan Review: International Journal of Catalan Culture. Homage to Mercè Rodoreda*, 2, 2 (desembre 1987), p. 131-142.
- GUSTÀ, Marina. «“(…) Les tristeses dels altres.” Conte i monòleg a *La meva Cristina i altres contes*». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 241-252.
- JIMÉNEZ CORRETTJER, Zoé. *El fantástico femenino en España y América: Martín Gaité, Rodoreda, Garro y Peri Rossi*. San Juan: EDUPR, 2001.
- LUCIO, Francisco. «La soledad, tema central en los últimos relatos de Mercè Rodoreda». *Cuadernos Hispanoamericanos: Revista Mensual de Cultura Hispánica*, 242 (1970), p. 455-468.
- MALLAFRÈ, Joaquim. «*Parecia de seda*: matices de una autotraducción». *Turia*, 87 (octubre 2008).
- MARTÍNEZ I BLANCH, Josepa. «Finals textuais en la narrativa breu rodorediana». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 473-486.
- MESEGUER, Lluís. «Pragmàtica de la cita en l'escriptura breu de Mercè Rodoreda». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Narrativa Breu*: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 417-437.
- RODORÉDA, Mercè. *La piazza del Diamante*. Trad. de Giuseppe Cintioli. Milà: Arnoldo Mondadori, 1970. [Traducció de *La plaça del Diamant*, de 1962]
- *La meva Cristina i altres contes*. 4a ed. Barcelona: Edicions 62, 2002. (El Cangur Butxaca; 65/1) [1a ed., 1967]
- *Cuentos*. Barcelona: Edhasa, 2008.
- SÁNCHEZ GORDALIZA, Judith. *Recepción y difusión internacionales de Mercè Rodoreda: obra original, crítica y traducción* [en línia]. Treball de recerca de doctorat. Universitat de Vic. Facultat de Ciències Humanes, Traducció i Documentació, juny 2008. <<http://www.recercat.net/handle/2072/12704>> [Consulta: 16 agost 2011]
- SIMBOR, Vicent. «El joc temporal en els contes de Mercè Rodoreda». A: ALONSO, Vicent; BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (cur.). *Actes del I Simposi Internacional de Nar-*

rativa Breu: 1. *Al voltant de la brevetat*; 2. *Mercè Rodoreda* (València, 28-29 abril 1998). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, p. 253-279.

BIBLIOTECA MERCÈ RODOREDA

Títols publicats

- 1 Maria Isidra MENCOS, *Mercè Rodoreda: una bibliografia crítica (1963-2001)* (2002)
- 2 Carme ARNAU, *Memòria i ficció en l'obra de Mercè Rodoreda* (2000)
- 3 Roser PORTA, *Mercè Rodoreda i l'humor (1931-1936). Les primeres novel·les, el periodisme i 'Polèmica'* (2007)
- 4 Joaquim MOLAS (cur.), *Congrés Internacional Mercè Rodoreda. Actes* (Barcelona, 1-5 d'octubre de 2008) (2010)
- 5 Joaquim MOLAS (dir.), *Any Rodoreda 1908-2008. Memòria* (2010)
- 6 Carme ARNAU, *Mercè Rodoreda, l'obra de postguerra: exili i escriptura* (2012)
- 7 Barbara ŁUCZAK, *Espai i memòria. Barcelona en la novel·la catalana contemporània (Rodoreda - Bonet - Moix - Riera - Barbal)* (2012)
- 8 Kathleen McNERNEY, *Mercè Rodoreda: A Selected and Annotated Bibliography (2002-2011)* (2015)
- 9 Laura MONGIARDO, «El mar» i «L'elefant» de Mercè Rodoreda, *una proposta de traducció a l'italià* (2015)

ARXIU MERCÈ RODOREDA

Títols publicats

- 1 Mercè RODOREDA, *La mort i la primavera* (1997)
- 2 Mercè RODOREDA, *Un cafè i altres narracions* (1999)
- 3 Mercè RODOREDA, *Primeres novel·les*, vol. I, *Sóc una dona honrada? Del que hom no pot fugir* (2006)
- 4 Mercè RODOREDA, *Primeres novel·les*, vol. II, *Un dia en la vida d'un home. Crim* (2002)
- 5 Abraham MOHINO (cur.), *Mercè Rodoreda. Entrevistes* (2013)

«El mar» i «L'elefant» de Mercè Rodoreda, una proposta de traducció a l'italià

L'extensa producció literària de Mercè Rodoreda ha generat un aparat crític igualment extens, basat majoritàriament en consideracions biogràfiques i literariotèmàtiques i, en menor proporció, estilístiques i estètiques. En canvi, escassegen les investigacions centrades en l'anàlisi lingüística i traductològica, sobretot aplicades a la narrativa breu, sovint relegada a un segon pla per la indústria editorial, però que en la trajectòria literària de Mercè Rodoreda adquireix una importància cabdal pel que fa a l'experimentació i l'evolució del corpus narratiu de l'autora, com és el cas de *La meva Cristina i altres contes*, recopilació escollida per a aquest estudi i que obre pas a l'univers fantàstic rodoredià.

Aquesta publicació analitza de manera sistemàtica el procés de traducció a l'italià —llengua molt receptiva a les obres de Mercè Rodoreda— dels contes «El mar» i «L'elefant», continguts en la susdita recopilació, de moment encara no traduïda a l'italià, que es poden considerar emblemàtics del conjunt del llibre. A partir d'un enfocament estrictament pràctic, l'assaig s'obre a aspectes més amplis lligats a la teoria de la traducció i ofereix un panorama molt detallat de les fases prèvies a l'activitat de traducció d'una prosa tan suggeridora i rica, malgrat l'aparent senzillesa, d'una escriptora extraordinària com és Mercè Rodoreda.

